

Economisch-Statistische Berichten

Zekerheden voor de verzekerden

★

H. H. Wemmers

De gemeenschappelijke markt voor
kolen in 1954

★

Mr R. J. Erdbrink

30 jaren Rijksbemiddelaars
De periode na 1945

★

B. de Boer en Dr M. Bogaardt

De kosten van kernenergie

★

R. M. Westebbe

Foreign economic policy in the
United States

UITGAVE VAN HET NEDERLANDSCH ECONOMISCH INSTITUUT

39e JAARGANG

No 1938

WOENSDAG 28 JULI 1954



**COLLECTIEVE
PENSIOEN-VERZEKERING**



R. MEES & ZONEN

A° 1720

BANKIERS & ASSURANTIEMAKELAARS

ROTTERDAM

AMSTERDAM - 's-GRAVENHAGE
DELFT - SCHIEDAM - VLAARDINGEN

Nationale Handelsbank, N.V.

Amsterdam - Rotterdam - 's-Gravenhage

Alle Bank- en Effectenzaken

UW „HOME“ OP REIS

Café-restaurant

DE RIETSCHANS

NIEUW LOOSDRECHT

Gedurende Juli en Augustus avondzwerftochten over de plassen

Vertrek 7.30 uur

Zendt Uw opdrachten tijdig in

VLIEGENSVLUG NAAR 4 WERELDDELEN



● Wist u, dat de Weekeditie van de Nieuwe Rotterdamse Courant per luchtpost naar Amerika, Azië, Afrika en Australië wordt gezonden? Nederlanders waar ook ter wereld, krijgen deze speciale uitgave van de N.R.C. in de kortst mogelijke tijd in hun bezit. - U bewijst Uw familieleden, vrienden en kennissen een goede dienst met een abonnement.

● Vraag nog heden een gratis proefnummer en opgave van de kosten voor verzending per lucht- of zeepost naar het land, waarheen U de Weekeditie gestuurd wil hebben.

NIEUWE ROTTERDAMSE COURANT

Witte de Withstraat 73, Rotterdam, Tel. 111.000-586

**ECONOMISCH-
STATISTISCHE BERICHTEN**

Uitgave van het Nederlandsch Economisch Instituut
Adres voor Nederland: Pieter de Hoochweg 120, Rotterdam-W.
Telefoon 38040. Giro 8408.

Bankiers: R. Mees en Zoonen, Rotterdam.

Redactie-adres voor België: Dr J. Geluck, Zwijnaardse Steenweg 357, Gent.

Abonnementen: Pieter de Hoochweg 120, Rotterdam-W.

Abonnementsprijs, franco per post, voor Nederland en de Uniegebieden en Overzeese Rijksdelen (per zeepost) f 26,—, overige landen f 28,— per jaar. Abonnementen kunnen ingaan met elk nummer en slechts worden beëindigd per ultimo van het kalenderjaar.

Losse nummers 75 cts.

Aangetekende stukken in Nederland aan het Bijkantoor Westzeedijk, Rotterdam-W.

Advertenties. Alle correspondentie betreffende advertenties te richten aan de Koninklijke Nederlandsche Boekdrukkerij H. A. M. Roelants, Lange Haven 141, Schiedam (Telefoon .69300, toestel 1 of 3).

Advertentie-tarief f 0,30 per mm. Contract-tarieven op aanvraag. Rubrieken „Vacatures” en „Beschikbare krachten” f 0,60 per mm (dubbele kolom). De administratie behoudt zich het recht voor om advertenties zonder opgaaf van redenen te weigeren.

Zekerheden voor de verzekerden

Stelde onze nestor, Prof. Mr F. de Vries, niet steeds voorop, dat onzekerheden inhaerent zijn aan het economisch leven en dat het met name de taak is van de ondernemer deze onzekerheden tegemoet te treden en het hoofd te bieden. Deze economische risicoleer geldt uiteraard gelijkmatig voor het gezin en de individuele huishouding. Menselijk verantwoordelijkheidsgevoel legt hier de verplichting op de continuïteit van de behoeftenbevrediging voor zich en de zijnen waar mogelijk ook in de verre toekomst zeker te stellen. Het is dan ook niet te verwonderen, dat als eerste vraag, bij een enquête daartoe onder verzekerden ingesteld¹⁾, naar voren kwam: „Welk gedeelte van mijn inkomen moet ik besteden voor mijn levens- c.q. begrafenisverzekering?”.

Dr W. J. van de Woestijne wijst bij de beantwoording van deze vraag op het bekende economische verschijnsel van de perspectivische verkleining. Het heden telt zwaarder dan de toekomst, ook bij hen die in hun handelen het „wie dan leeft, wie dan zorgt” zeker niet voorop stellen. In dit licht krijgt de somtijds als hinderlijk gevoelde druk van actieve verzekeringsagenten de waardevolle economische functie van het juist leren waarderen van toekomstige behoeften. Mits de agenten en inspecteurs wetenschappelijk en praktisch op de hoogte zijn van de economische problemen die met het huishoudbudget samenhangen, kunnen hun particuliere belangen om een passende verzekering af te sluiten samenvallen met die van hun cliënten en het maatschappelijk belang.

Het waarom van het staatstoezicht op het levensverzekeringbedrijf en hoe dit is geregeld, bespreekt Prof. Dr H. Thierry. Uit het bijzondere karakter en de doorgaans lange duur van de levensverzekering kan door sluimerende insolventie ernstig gevaar voor de financiële belangen van de verzekerde voortvloeien. Een nieuwe onzekerheid zou ontstaan, waar andere verdwijnen. Een gelukkige vorm van overheidstoezicht, waarbij de vrijheid van het bedrijf gepaard gaat met goede publiciteitsvoorschriften en een waakzaam oog door de uiterst deskundige

Verzekeringskamer, heeft dit risico nagenoeg geheel weggenomen.

In verband hiermede onderschrijven wij dan ook volkomen het ontkennend antwoord, dat Drs J. C. Brezet geeft op de eerste van de aan hem gestelde vragen, t.w.: „Zijn de winsten van de levensverzekeringmaatschappijen relatief groot en waar blijven zij?”. Wij juichen het met hem toe dat zij voor het overgrote deel in het bedrijf worden gehouden tot noodzakelijke versterking van de reserves.

Over het risico van de waardedaling van het geld en het vraagstuk van de waarde vaste levensverzekeringsspolis schrijft Prof. Dr C. Goedhart. Hij acht een verwezenlijking van de in dit blad uiteengezette plannen van Prof. Mr J. G. Koopmans („E.-S.B.” van 22 November 1950 en 20 Juni 1951), waarbij in de polissen de aanspraken op uitkeringen niet worden uitgedrukt in een vast nominaal bedrag aan guldens, maar in een aantal nader te omschrijven eenheden, welke „units” op zichzelf een zekere mate van vastheid van gerepresenteerde koopkracht zouden bezitten, in de naaste toekomst niet waarschijnlijk. Bij de huidige structuur rust op de verzekeringsnemer de plicht de grootte van de verzekerde bedragen te toetsen of te laten toetsen op een eventueel veranderde geldswaarde en in voorkomende gevallen dienovereenkomstig de verzekerde bedragen te verhogen („E.-S.B.” van 26 Mei 1954).

Tot slot bespreekt Prof. Dr M. J. H. Smeets de relatie tussen levensverzekering en belastingpolitiek. Enerzijds pleit hij voor verruiming van bepaalde fiscale faciliteiten t.o.v. lijfrente-overeenkomsten, anderzijds bespreekt hij de bezwaren, die uit een algemeen economisch oogpunt bezien aan de gevolgen van pensioen- en lijfrente-overeenkomsten (het collectieve sparen) zijn verbonden; bezwaren, welke nog worden versterkt sinds het inwerking-treden van de Pensioen- en Spaarfondsenwet. De pogingen tot verkrijging van maximale sociale zekerheid brengen voor de volkshuishouding bijzondere problemen met betrekking tot investering en handhaving van de koopkracht van de gulden mede („E.-S.B.” van 13 Juni 1951).

Rotterdam.

Dr F. J. KROP.

INHOUD

	Blz.		Blz.
Zekerheden voor de verzekerden, door Dr F. J. Krop	587	Aantekening:	
De gemeenschappelijke markt voor kolen in 1954, door H. H. Wemmers	589	Convertibiliteit en het Verenigd Koninkrijk, door F. I. H. Vos	599
30 jaren Rijksbemiddelaars; de periode na 1945, door Mr R. J. Erdbrink	590	Mededelingen voor economen	600
De kosten van kernenergie, door B. de Boer en Dr M. Bogaardt	594	Geld- en kapitaalmarkt, door Drs J. C. Brezet	601
Foreign economic policy in the United States, door R. M. Westebbe	596	De Belgische geld- en kapitaalmarkt in Juni 1954, door Dr L. Delmotte	602
		Statistieken:	
		Overzicht van de opbrengst der Rijksmiddelen	603
		Interim-indexcijfers van groothandelsprijzen in Nederland	604
		Interim-prijnsindexcijfers van het gezinsverbruik in Nederland	604

COMMISSIE VAN REDACTIE: Ch. Glasz; H. W. Lambers; J. Tinbergen; F. de Vries; C. van den Berg (secretaris). Redacteur-Secretaris: A. de Wit. Assistent-redacteur: J. H. Zoon.

COMMISSIE VAN ADVIES VOOR BELGIË: F. Collin; J. E. Mertens de Wilmars; J. van Tichelen; R. Vandeputte; A. Vlerick.

DE ARTIKELEN VAN DEZE WEEK

H. H. WEMMERS, De gemeenschappelijke markt voor kolen in 1954.

In „E.-S. B.” van 9 September 1953 sprak schrijver de verwachting uit, dat de concurrentie op de gemeenschappelijke markt geen theoretische mogelijkheid zou blijven en dat reeds een duidelijke richting viel te onderkennen. Nu sindsdien ruim tien maanden zijn verlopen en de beweging dagen, voorafgaande aan het begin van het nieuwe kolenjaar April 1954, achter, de rug zijn, geeft schrijver in dit artikel in grote lijnen een samenvatting van de maatregelen die door Hoge Autoriteit, regeringen en producenten zijn getroffen, om de uiteenlopende belangen van alle betrokkenen zoveel mogelijk met elkaar in overeenstemming te brengen. Schrijver schenkt, na te hebben geconstateerd, dat de Hoge Autoriteit geen keuze heeft gedaan tussen de volledige vrijlating van de kolenmarkt en het over de gehele lijn handhaven van de maximumprijzen, aandacht aan de motieven van de Hoge Autoriteit voor de handhaving van het systeem der maximumprijzen.

Mr R. J. ERDBRINK, 30 jaren Rijksbemiddelaars; de periode na 1945.

Nadat in „E.-S. B.” van 14 Juli jl. de periode 1924-1942 is behandeld, worden in dit artikel enige aspecten van het optreden van de Rijksbemiddelaars na 1945 belicht. Als voornaam punt bij de uitvoering van de na-oorlogse loonpolitiek wordt genoemd de samenwerking met het bedrijfsleven. Hierdoor is volgens schrijver bereikt, dat de rol van het georganiseerde bedrijfsleven bij de loonvorming belangrijker is geworden dan ooit tevoren. Als belangrijke punten van het gevoerde loonbeleid worden genoemd de prestatiebeloning en de werkclassificatie, waarbij gewezen wordt op het verschijnsel der nivellering en op de spanningen, die op kunnen treden bij bedrijven, waar geen inkomensvermeerdering uit prestatiebeloning plaatsvindt. In verband met het verlangen naar minder bemoeiing van de Overheid met de loonvorming onderscheidt schrijver drie aspecten van deze bemoeiing, te weten de algemene loonronden, de loonvorming per bedrijfstak en de individuele dispensaties van de bedrijfstaksgewijze regelingen. Over elk van deze aspecten worden enkele opmerkingen gemaakt.

B. DE BOER en Dr M. BOGAARDT, De kosten van kernenergie.

De vraag, of de kernenergie de concurrentie met de conventionele vormen van energiewinning kan doorstaan, dient voor ieder land op zichzelf te worden beschouwd. Voor de Verenigde Staten wordt momenteel de prijs voor kernenergie op ongeveer het dubbele van de heersende energieprijzen geschat. Schrijvers geven in dit artikel een globale indruk van de situatie met betrekking tot de Nederlandse verhoudingen. In Nederland zal de kernenergie aan de gebruikelijke vormen van energiewinning een minder sterke concurrent hebben dan in de Verenigde Staten het geval is. Steenkool is nl. hier te lande naar verhouding ongeveer twee maal zo duur als in de Verenigde Staten. In het huidige stadium van ontwikkeling is het volgens schrijvers mogelijk de keuze tussen de twee wijzen van energiewinning ten gunste van de kernenergie

te doen uitvallen, wanneer men bereid is jaarlijks een extra bedrag uit te trekken ter compensatie van het steeds kleiner wordende prijsverschil. In ons land dient echter rekening te worden gehouden met de noodzaak van voorbereidende research. In dit opzicht liggen de zaken gunstiger in de Verenigde Staten, waar deze vóór-research reeds ver genoeg is gevorderd.

R. M. WESTEBBE, De buitenlandse economische politiek van de Verenigde Staten.

De buitenlandse economische politiek van de Verenigde Staten is van groot belang zowel voor het industriële vrije Europa als voor de minder ontwikkelde gebieden van de rest van de wereld. Voor de meer ontwikkelde landen verdient in dit verband de vraag hoe het dollartekort kan worden opgeheven de meeste aandacht, terwijl voor de minder ontwikkelde landen de meeste nadruk moet worden gelegd op de vraag hoe de levensstandaard kan worden opgevoerd door middel van technische bijstand en het aantrekken van investeringskapitaal. Aan de hand van twee recente publicaties, het Randall Commission Report van Januari 1954 en een artikel van Harold Stassen van April 1954, onderwerpt schrijver deze problemen in het licht van de voorgenomen buitenlandse economische politiek van de Verenigde Staten aan een beschouwing.

— SOMMAIRE —

H. H. WEMMERS, Le marché commun du charbon en 1954.

Dans l'„E.-S.B.” du 9 septembre 1953, l'auteur prévoyait que la concurrence sur le marché commun ne demeurerait pas au stade théorique. Dix mois environ se sont écoulés et l'auteur résume les mesures prises que la Haute Autorité, les gouvernements et les producteurs, en vue d'harmoniser autant que possible les intérêts divergents de toutes les parties en cause.

Mr R. J. ERDBRINK, Le Collège des Conciliateurs d'Etat existe depuis 30 ans; examen de la période postérieure à 1945.

La période 1924-1942 a été traitée dans l'„E.-S.B.” du 14 juillet dernier. Cette fois l'auteur examine quelques aspects de l'activité des Conciliateurs d'Etat à partir de 1945.

B. DE BOER et Dr M. BOGAARDT, Le coût de l'énergie nucléaire.

En réponse au point de savoir si l'énergie nucléaire peut soutenir la concurrence avec les autres modes habituels de production de l'énergie, les deux auteurs font une estimation globale du coût de l'énergie nucléaire.

R. M. WESTEBBE, La politique économique extérieure des Etats-Unis.

L'auteur étudie le problème du déficit en dollars et celui du développement économique des pays sous développés, à la lumière de la politique économique extérieure des Etats-Unis.

De gemeenschappelijke markt voor kolen in 1954

In September 1953 sprak schrijver dezes in dit blad de verwachting uit, dat de concurrentie op de gemeenschappelijke markt geen theoretische mogelijkheid zou blijven en dat reeds een duidelijke richting viel te onderkennen¹⁾.

Nu sindsdien ruim tien maanden zijn verlopen en de bewegingen, voorafgaande aan het begin van het nieuwe kolenjaar April 1954, achter de rug zijn, kan in grote lijnen een samenvatting worden gegeven van de maatregelen die door Hoge Autoriteit, regeringen en producenten zijn getroffen, om de uiteenlopende belangen van alle betrokkenen zoveel mogelijk met elkaar in overeenstemming te brengen.

Allereerst een beeld van de steenkolenbalans in 1953, vergeleken met de balans van het jaar 1952. De cijfers voor 1952 zijn tussen haakjes vermeld.

De kolenproductie van de Gemeenschap vertoonde in 1953 een stabiel karakter, namelijk ca 237 mln ton (239 mln ton). De invoer uit derde landen daalde tot 13,8 mln ton (22,3 mln ton); de uitvoer naar derde landen nam toe met 1,5 mln ton tot 5,9 mln ton en de voorraden bij de mijnen stegen met 3,2 mln tot 10,3 mln ton. Aldus werd een verbruik berekend van 241,7 mln ton in 1953 tegenover 252 mln ton in 1952.

Vanzelfsprekend moest deze ontwikkeling tot de conclusie leiden, dat de schaarste aan vaste brandstoffen praktisch voorbij was en dat verdere voortgang kon worden gemaakt met de afschaffing van bestaande beperkende bepalingen, teneinde tot een verdere vrijlating te geraken. Weliswaar waren sommige soorten, zoals anthraciet, slechts in beperkte mate beschikbaar, doch er was voldoende keuze in andere kwaliteiten, zodat geen vrees meer behoefde te bestaan, dat loslating van de maximumprijzen zou leiden tot stijging van het prijsniveau. De verruiming van de kolenmarkt was overigens sterk gestimuleerd door de toename van het handelsverkeer in steenkolen tussen de landen van de Gemeenschap. Zo stegen de onderlinge leveringen over het jaar 1953 in totaal met 3,5 mln ton of wel met 22 pCt ten opzichte van het voorafgaande jaar, ondanks de daling van het verbruik met 5 pCt.

De gemeenschappelijke markt had aldus haar eerste vruchten afgeworpen, een opmerkelijk resultaat wanneer men daarbij in aanmerking neemt, dat ondanks de reeds getroffen maatregelen tot vrijlating van het handelsverkeer, een aantal overheidsvoorschriften en kostentarieven het vrije verkeer bleef belemmeren.

Het bestek van dit artikel laat niet toe, een uitvoerige schildering te geven van de activiteiten, door velerlei instanties, zowel in Luxemburg als in Straatsburg betoond, alvorens de Hoge Autoriteit haar beslissingen nam. Een uitzondering moge hier worden gemaakt voor onze Minister van Economische Zaken, die met vasthoudendheid en bekwaamheid op verdere vrijmaking heeft aangedrongen, terwijl ook de Nederlandse leden van het Raadgevend Comité in Luxemburg geen twijfel lieten bestaan over hun mening, dat het welslagen van de Kolen en Staalgemeenschap sterk afhankelijk is van de snelle totstandkoming ener vrije markt. Eind Maart 1954 nam de Hoge Autoriteit, na raadpleging van de regeringen, producenten, Raadgevend Comité en Raad van Ministers, de navolgende beslissingen:

handhaving van een systeem van maximumprijzen voor de bekkens van het Roergebied en van Nord en Pas de Calais (Frankrijk);

prijzverlaging voor de steenkolen uit het Roergebied en handhaving van het prijspeil voor de kolen uit het bekken Nord en Pas de Calais;

handhaving van het verbod de prijzen in de kolensector af te stemmen op de prijzen van andere eveffens tot de Gemeenschap behorende ondernemingen.

Ten aanzien van de afzonderlijke landen werden de navolgende bepalingen van kracht.

Duitsland.

Opheffing van de bijzondere lasten die door de Duitse mijnindustrie werden gedragen ten gunste van de Duitse spoorwegondernemingen, de binnenscheepvaart, de zeevisserij en de verbruikers van huisbrandkolen. (Voor de laatste categorie werd een uitzondering toegestaan voor een kleine groep van economisch zwakke verbruikers).

Frankrijk.

Handhaving van:

- de subsidies op de levering van kolen aan niet tot de mijnen behorende briketfabrieken;
- de subsidies op in Frankrijk geleverde cokeskolen en cokes;
- de subsidies op kolen uit het Saargebied en bestemd voor Zuid-Duitsland;
- het egalisatiestelsel tussen de bekkens onderling.

België.

Verlenging van de bestaande regeling tot prijsaanpassing, zoals voorzien in het verdrag, teneinde tot verlaging der productiekosten te geraken.

Verlenging van de compensatieregeling ten behoeve van de prijsaanpassing der door België te exporteren kolen.

Nederland.

Met ingang van 1 April 1954 heeft de Nederlandse Regering eigener beweging het egalisatiestelsel opgeheven, voor zover het steenkolen betreft die bestemd zijn voor industrieel gebruik. De egalisatieregeling voor de huisbrandkolen eindigde op 1 Mei 1954, met uitzondering van het artikel eierbriketten, waarvoor zowel de prijzen als de vrachten bleven geëgaliseerd. De Hoge Autoriteit heeft hieraan haar goedkeuring verleend, doch zich het recht voorbehouden, de volledige afschaffing van het compensatiesysteem vóór 30 September 1954 te onderzoeken.

Ziehier in vogelvlucht de voornaamste bepalingen, waarop de kolenproducenten der Gemeenschap hun verkoopbeleid voor het nieuwe kolenjaar konden baseren. Bij een voorlopig onderzoek van de prijslijsten der verschillende kolenbekkens werd geconstateerd, dat bij praktisch gelijk blijvende prijzen voor Franse en Belgische kolen, en een kleine verhoging van de Saarprijzen, een verlaging van het prijsniveau werd doorgevoerd voor Duitse en Nederlandse kolen. Zowel de opheffing van de bijzondere lasten voor de Duitse mijnen, als het grotendeels verdwijnen van de heffingen in Nederland, hebben in belangrijke mate tot dit resultaat bijgedragen.

Heeft dit alles aan de verwachtingen beantwoord? Het zal uit de aard der zaak wel enig verschil maken welke van de belanghebbenden — regeringen, producenten of afnemers — hun mening geven. Hier moge het oordeel van een producent volgen.

Het valt dan op dat de Hoge Autoriteit geen keuze heeft gedaan tussen de volledige vrijlating van de kolen-

¹⁾ „E.-S.B.” no 1893 van 9 September 1953.

markt en het over de gehele lijn handhaven van de maximumprijzen, m.a.w. tussen een vrije markt of een gebonden markt. Sommige van de 16 Beschikkingen en aansluitende Mededelingen, die o.a. ten doel hebben nationale beperkende bepalingen op te heffen, wijzen op het streven naar meer vrijheid. Anderzijds toont echter het handhaven van de maximumprijzen voor 60 pCt van de kolenproductie der Gemeenschap dat de Hoge Autoriteit onder de heersende omstandigheden geen heil verwachtte van een volledige vrijlating. Waar de Belgische kolenproductie (ca 12,5 pCt van de Gemeenschap) op grond van haar bijzondere positie eveneens onder de prijsregeling van de Hoge Autoriteit valt, waren de overige producenten, hoewel formeel vrij, wel genoodzaakt het prijspeil van de gebonden groepen te volgen.

Een der motieven voor de handhaving van het systeem der maximumprijzen was de overheersende invloed, welke op de gemeenschappelijke markt wordt uitgeoefend door het in het Ruhrgebied geldende verkoopsysteem en op de Franse markt door de mijnen in de departementen Nord en Pas de Calais waardoor de daadwerkelijke concurrentie wordt beperkt, of wordt uitgesloten. Een ander motief was de vrees, dat tegenstrijdige gevolgen uit deze gang van zaken zouden kunnen voortvloeien voor een zo laag mogelijke prijsstelling, een rationeel beleid der ondernemingen en de verbetering van het levenspeil en arbeidsvoorwaarden der werknemers (art. 3 lid c, d en e van het Verdrag).

Hiermede doet dus het vraagstuk van de kartels zijn intrede in de motiveringen van de Hoge Autoriteit. Het had reeds een belangrijke rol gespeeld in de discussies van het Raadgevend Comité, waar men weliswaar vóór de afschaffing van de maximumprijzen was, doch waarbij belangrijke groepen, waaronder ook vele werknemers, het juiste tijdstip daartoe thans nog niet gekomen achtten. Betoogd werd, dat het vraagstuk van de kartels niet los kon worden gezien van het probleem der toekomstige marktontwikkeling, de handhaving van de bestaande productiecapaciteit — in het bijzonder bij een ongunstige conjunctuur — en de daaruit voortspuitende moeilijkheden voor de marginale mijnen.

Ten slotte stond ook de werkgelegenheid op langere termijn in het middelpunt der belangstelling. Beschouwt men deze overwegingen, dan kan men niet ontkennen dat zij stuk voor stuk van grote invloed zijn op het welvaartspeil van de kolenindustrie in de Gemeenschap. Hoewel niet ongevoelig voor deze argumenten hebben, zoals gezegd, de Nederlandse leden van het Raadgevend Comité, onze Minister van Economische Zaken en de Neder-

landse leden van de Gemeenschappelijke Vergadering toch op vrijlating van de markt aangedrongen.

Het is voor schrijver dezès nog steeds een vraag, of een opheffing van de maximumprijzen moet worden voorafgegaan door een regeling van het vraagstuk van de bestaande concentraties op verkoop- en op inkoopgebied. Men denkt in dit verband in de eerste plaats aan de Ruhr, doch practisch elk land kent op zijn wijze een hechte samenwerking der kolenproducenten, waarbij voor de genationaliseerde mijnindustrie, zoals van Frankrijk en niet te vergeten Groot-Brittannië, de oplossing direct voor de hand ligt.

Verwonderlijk is deze nauwe samenwerking tussen producenten niet wanneer men bedenkt, dat de bijzondere positie van de mijnbouw van oudsher tot gemeenschappelijke behartiging der belangen heeft geleid. De concentratie van mijnen in geologisch bepaalde gebieden (kolenbekkens), de gemeenschappelijke vervoersproblemen en last but not least het gezamenlijk beleid op het sociale terrein hebben het pad geëffend voor een samengaan, ook op het terrein van de afzet. De mijnindustrie is een conjunctuurgevoelig bedrijf met geringe elasticiteit, grote kapitaalinvesteringen en een hoog loonaandeel in de productiekosten. Zij is een ontginningsbedrijf, dat slechts werkzaam kan blijven zolang de bodemschatten ter plaatse aanwezig zijn en exploitatie op lange termijn economisch verantwoord is. Ten aanzien van de prijspolitiek zal een antwoord moeten komen op de vraag, of de mijnindustrie der Gemeenschap evenals in het verleden een stabiele prijs moet handhaven waarbij de Hoge Autoriteit thans beperkingen naar boven en beneden kan vaststellen. Geeft men echter de voorkeur aan een marktontwikkeling waarbij de kolenprijzen ondanks de conjunctuurschommelingen volledig vrij gelaten zullen worden dan zal toch in beide gevallen het vormen van financiële reserves, de instandhouding en modernisering der benodigde productiecapaciteit mogelijk moeten zijn. Welke richting men ook kiest, de Hoge Autoriteit zal haar kolenbeleid moeten plaatsen in het kader der totale energievoorziening der Gemeenschap. Hierbij zal o.a. het probleem der vrije in- en uitvoer, alsmede de concurrentie met de olie niet buiten beschouwing kunnen blijven.

Het is bekend, dat de Hoge Autoriteit ernstig tracht haar door het Verdrag (art. 5 en 46) opgelegde plicht tot het openbaar maken van de algemene doelstellingen zo spoedig mogelijk te verwezenlijken. Moge daarbij het vraagstuk der kartels en concentraties een bevredigende oplossing krijgen.

Heerten.

H. H. WEMMERS.

30 jaren Rijksbemiddelaars

II¹⁾

De periode na 1945

Toen het na de oorlog in het belang van Nederlands economie noodzakelijk werd geacht een geleide loonpolitiek te voeren, zien we de uitvoering daarvan wederom opgedragen aan de Rijksbemiddelaars.

Alleen overeenkomst in naam?

Reeds bij het kennisnemen van het opschrift van dit overzicht „30 jaren Rijksbemiddelaars” zullen sommigen het voorhoofd hebben gefronst. Want — zeggen zij —

¹⁾ In „E.-S.B.” van 14 Juli 1954 zijn verschillende episoden uit het bestaan van de Rijksbemiddelaars van 1924 tot 1942 behandeld.

de huidige Rijksbemiddelaars zijn geheel andere dan de Rijksbemiddelaars van de Arbeidsgeschiedenwet 1923; daarmee hebben zij niet meer dan de naam gemeen; zij bemiddelen niet, zij beslissen.

Inderdaad ontlenen de huidige Rijksbemiddelaars hun bevoegdheden aan een andere wettelijke grondslag dan de vroegere Rijksbemiddelaars, te weten aan het Buitengewoon Besluit Arbeidsverhoudingen 1945. Dit B.B.A. moet echter gezien worden als een voortborduren op een historisch stramien, waarbij via het Buitengewoon Besluit

Arbeidsverhoudingen 1944 is aangeknoopt bij de verordeningen 111 en 217 van 1940. In deze verordeningen werd voor de eerste maal aan de Overheid bemoeienis met het loonpeil en bevoegdheid tot het bindend opleggen van regelingen gegeven, waarbij voor het wijzigen van lonen vergunning vereist was. De uitvoering van deze politiek werd destijds opgedragen aan de toen bestaande Rijksbemiddelaars volgens de Arbeidsgeschillenwet²⁾.

Ook het B.B.A. 1944 gebruikt nog de aanduiding: de Rijksbemiddelaar bevoegd ingevolge de Arbeidsgeschillenwet. Pas in het B.B.A. 1945 is voor het eerst de verwijzing naar de Arbeidsgeschillenwet achterwege gelaten³⁾. Wat de samenhang met de vroegere Rijksbemiddelaars betreft zijn nog enkele andere punten aan te wijzen. Zo zijn ook de huidige Rijksbemiddelaars geen ambtenaren, maar onafhankelijke figuren, die met uitzondering van de voorzitter, hun hoofdbezigdheden elders hebben. De tradities en de geest van de vroegere Rijksbemiddelaars leven voort, hetgeen met name ook geldt voor het aan het College toegevoegde secretariaat.

Het is waar dat aan de Rijksbemiddelaars niet met zoveel woorden is opgedragen te bemiddelen bij stakingen, zoals vroeger het geval was. Maar in vele bedrijfstakken en ondernemingen heeft men momenten gekend, dat een smeulend conflict na bijeenkomsten en besprekingen met de Rijksbemiddelaars en met de Stichting van den Arbeid niet tot een staking uitgroeide. Hierbij komt dat de Rijksbemiddelaars en hun medewerkers tegenwoordig door hun omvangrijker taak een veel intensiever en frequenter contact met de vertegenwoordigers van het bedrijfsleven hebben, waardoor mogelijke conflictstof reeds in een veel vroeger stadium onder hun aandacht komt. Door persoonlijke gesprekken en adviezen zijn zij zodoende in meerdere mate in staat mee te werken, dat mogelijke conflicten worden vermeden.

Dat er ten slotte ook in minder belangrijke opzichten punten zijn, die aan het verleden herinneren, bemerkt men bij lezing van het in het eerste artikel reeds aangehaalde boekje: „Tien jaren praktijk van de Rijksbemiddelaars” van Prof. Mr A. C. Josephus Jitta. In verband met het scheppen van een voor de onderhandelingen zo gunstig mogelijke atmosfeer vermeldt de schrijver „dat men van ambtelijke zijde bereid was uit 's-Rijks Kas de middelen tot het schenken van thee en koffie beschikbaar te stellen. Tegen het gratis doen verstrekken van sigaren, die de opgeroepen immers evengoed konden meebrengen, bestonden echter onoverkomelijke bezwaren van comptabele aard”. Deze bezwaren bleken na 1945 even onoverkomelijk, zodat de Rijksbemiddelaars en de secretarissen deze vorm van gastvrijheid uit eigen middelen moeten hoog houden.

Samenwerking met het bedrijfsleven.

Reeds in de eerste tijd na de bevrijding bleek de naam van de Rijksbemiddelaars zijn goede klank niet verloren te hebben. Zowel in het College als bij het secretariaat waren figuren aanwezig, die ook reeds in het vroegere bestaan van het College als zodanig waren opgetreden, zodat in vele gevallen een opgewekt weerzien plaatsvond met de ook weer voor het voetlicht getreden vertegenwoordigers van werkgevers en werknemers.

Gezien de reeds hierover verschenen publicaties⁴⁾ zal hier niet te diep worden ingegaan op de bevoegdheden van het College en de geschiedenis van de loonvorming na 1945.

Die bevoegdheden zijn waarlijk niet gering. De voornaamste daarvan is de in artikel 12 van het B.B.A. genoemde bevoegdheid om hetzij op verzoek van de betrokken organisaties, hetzij ambtshalve bindende loonregelingen voor bepaalde bedrijfstakken vast te stellen. Een dictatorsrol wordt echter door de Rijksbemiddelaars niet geambieerd. Ambtshalve opgelegde regelingen behoren dan ook tot de zeer hoge uitzonderingen. De zgn. bindende regelingen bevatten steeds datgene wat betrokken partijen in onderling overleg overeen kwamen, doch om bepaalde redenen niet in een collectieve arbeidsovereenkomst tot uitdrukking hebben gebracht. Hierbij mag uiteraard een zeker evenwicht tussen de verschillende takken niet verstoord worden, zodat de voorstellen wel eens iets gemitigeerd moesten worden. Dank zij het voorschrijft, dat het College bij dergelijke beslissingen het oordeel van de Stichting van den Arbeid moet inwinnen, geschiedde dit in de meeste gevallen in samenwerking met het georganiseerde bedrijfsleven zelf. In de enkele gevallen, dat het advies van de Stichting niet in zijn geheel gevolgd wordt, is het gebruikelijk dat de reden van de afwijking in het goede en geregelde contact tussen College en Stichting steeds zoveel mogelijk aan de Stichting duidelijk wordt gemaakt. Ook zonder de in het Buitengewoon Besluit Arbeidsverhoudingen neergelegde verplichting daartoe zou het College stellig, zoals het ook doet bij minder belangrijke beslissingen waar die verplichting niet bestaat, de Stichting van den Arbeid ten volle hebben ingeschakeld, aangezien het College zijn taak in de praktijk nimmer behoorlijk zou kunnen uitvoeren zonder deze samenwerking met het georganiseerde bedrijfsleven. Door coördinatie van het loonpeil in de verschillende bedrijfstakken en ondernemingen met behoud van bestaande differentiatie waar dit met de coördinatiegedachte niet in strijd komt, konden tot dusverre tussen deze bedrijfstakken en ondernemingen spanningen worden voorkomen, hetgeen de rust en arbeidsvrede te stade is gekomen.

Ook in de afzonderlijke bedrijfstakken is zoveel mogelijk het georganiseerde bedrijfsleven bij de beslissingen van het College ingeschakeld. Van den beginne af stimuleerde het College de totstandkoming van paritair samengestelde bedrijfscommissies in de bedrijfstakken waar deze nog niet bestonden. Bij de behandeling van vragen betreffende toepassing en dispensatie der voor de betreffende bedrijfstak geldende regeling, in gevallen dat de algemene bepalingen van de regeling of C.A.O. niet passen op het bijzondere geval in kwestie, bij situaties, waarin de regeling niet voorziet of waarvoor de regeling zelf een afzonderlijke dispensatie voorschrijft, kunnen deze paritaire commissies dan worden ingeschakeld, waardoor het College zijn beslissingen zoveel mogelijk gedragen weet door het gevoelen van het bedrijfsleven.

Door dit alles is bereikt, dat de rol van het georganiseerde bedrijfsleven bij de loonvorming belangrijker is geworden dan ooit tevoren. Zoals wel vaker gezien wordt had de intensieve overheidsbemoeiing tot rechtstreeks gevolg dat ook de vrije organisaties een aanmerkelijk verzwaarde verantwoordelijkheid te dragen kregen. Men denke bijv. aan de werkloosheidsvoorzieningen tijdens de eerste wereldoorlog en de invloed die deze gehad hebben

⁴⁾ Gewezen zij bijv. op de in 1950 verschenen publicatie van Dr P. S. Pels: „De ontwikkeling van de loonvorming”, het artikel in „de Naamloze Vennootschap” van Juli/Augustus 1947: „De werkwijze van het College van Rijksbemiddelaars” van de hand van schrijver dezes, en op het boekje „Buitengewoon Arbeidsrecht” door Mr W. C. L. van der Grinten en Mr A. J. Haakman.

²⁾ Voor de eerste maal werd toen in een wet gesproken van het „College” van Rijksbemiddelaars. Het woord „College” kan men ook reeds op de eerste bladzijde van het eerste jaarverslag over 1924 aantreffen.

³⁾ De Arbeidsgeschillenwet werd in 1942 bij de totstandkoming van Verordening No 114/1942 „betreffende de ordening van de Arbeid” buiten werking gesteld. Deze verordening verviel onmiddellijk bij de bevrijding, waardoor de Arbeidsgeschillenwet weer herleefde. Echter zijn toen niet meer opnieuw Rijksbemiddelaars volgens die wet benoemd, zodat aangenomen moet worden dat de wet weliswaar nog bestaat maar zich in slapende toestand bevindt.

op de activiteit en de betekenis van de vakbeweging. In zijn referaat, uitgesproken ter jaarvergadering van het Verbond van Protestants-Christelijke Werkgevers in Nederland op 20 Mei 1954, merkte Prof. Mr W. F. de Gaay Fortman op, dat de nauwe samenwerking tussen de Stichting van den Arbeid en het College een voorbeeld is, hoe in een geleide economie het samenspel tussen bedrijfsleven en Overheid behoort te zijn.

Om voor deze samenwerking een goede sfeer te verkrijgen, is het nodig dat zo weinig mogelijk ambtelijk en formeel wordt opgetreden. Bureaucratie dient achterwege te blijven. Van de medewerkers wordt gezond verstand en een praktische instelling verwacht, die er steeds op gericht moet zijn in ieder afzonderlijk geval een open oog te hebben voor de gerezen moeilijkheden en een oplossing te vinden, die betrokkenen zoveel mogelijk bevredigt, zonder ongewenste repercussies bij anderen te wekken. Vaak een niet eenvoudige opgave, die uiteraard meer energie van de medewerkers vergt dan wanneer men, de weg van de minste weerstand volgend, zonder meer tot afwijzing of goedkeuring overgaat.

Loonbeleid in de praktijk.

Wat het sinds 1945 gevoerde loonbeleid betreft verdienen enige punten nog bijzondere vermelding.

Van den beginne af is getracht de bestaande drang naar hogere lonen in banen te leiden, welke de arbeidsproductiviteit ten goede kwamen. Door de eis van zo objectief mogelijke prestatiebeloning te stellen werd een verantwoording gezocht voor hogere inkomsten.

Dat de in behoorlijke systemen van prestatiebeloning gelegen tendentie tot kostprijsverlaging niet slechts theorie is, bleek meermalen in de na-oorlogse periode van prijsbeheersing, toen de invloed van de invoering van dergelijke beloningssystemen op de prijzen door de betreffende instantie van geval tot geval kon worden nagegaan en aan het College gerapporteerd.

Teneinde verhogingen van lonen zoveel mogelijk verantwoord te doen zijn en het optreden van de zgn. rekstokpolitiek — waarbij de een zich aan de ander optrekt — tegen te gaan, werd voorts waar dit mogelijk was getracht de rangorde van de verschillende functies met behulp van werkclassificatie te doen bepalen. Hierdoor kon ook de nivellerende tendentie, die de strakke loonbeheersing van de eerste jaren te zien gaf, tot zekere hoogte worden tegengegaan. Hoewel pas in de laatste jaren veel geschreven en gesproken wordt over nivellering, is dit overigens een verschijnsel, dat zich reeds vóór de oorlog aan het ontwikkelen was. Dat aan dit verschijnsel een gevaarlijke kant verbonden is, met name door de verzwakking van de prikkel tot meer vakbekwaamheid, wordt op het ogenblik algemeen erkend. Het zou echter in de praktijk op zeer grote moeilijkheden stuiten de afstand tussen hogere en lagere functies van vandaag op morgen zodanig te vergroten als theoretisch wenselijk lijkt. Vooropgesteld zij, dat de voorstellen tot een vergroting van de afstand van het bedrijfsleven dienen uit te gaan en deze vergroting niet door een maatregel van bovenaf geëffectueerd kan worden. Een remmende factor is vooral, dat de bestaande onderlinge verhoudingen in vele gevallen zodanig verstoord zouden worden, dat een sterke aandrang ontstaat ook lagere functies weer te verhogen, waardoor uiteraard het effect van de maatregel weer geheel of gedeeltelijk verloren gaat. Wat betreft de verminderde prikkel om zich te scholen zouden wellicht betere resultaten verkregen kunnen worden indien er meer gelegenheid dan tot dusverre werd geboden tot doorstroming van capabele

arbeiders van lagere naar hogere functies in de bedrijven.

Het verschijnsel van nivellering is overigens geenszins tot Nederland beperkt. Zo kunnen we in een artikel „Occupational Wage Relationships in Manufacturing 1952-1953”⁵⁾ lezen, dat bij de wisseling van 1952 en 1953 geschoolde onderhoudswerkers in de Verenigde Staten ongeveer 37 pCt meer verdienden dan portiers, terwijl het verschil tussen geschoolde en ongeschoolde beroepen 55 pCt bedroeg in 1945-1947, 65 pCt in 1937-1940, 80 pCt in 1931-1932 en 105 pCt in 1907. Voornamelijk door de invloed van overheidsbemoeienis met de lonen gedurende 2 perioden in de laatste tien jaren is volgens de schrijver van dat artikel meer belangstelling ontstaan voor loonsystemen, werkclassificatie e.d. Hetzelfde zien wij in Nederland. Was in den beginne veel overredingskracht nodig om de betrokkenen tot de invoering van objectieve en meetbare functiewaardering en prestatiebeloning te doen besluiten — waarbij ook de hoge kosten, verbonden aan de in te roepen deskundige hulp een rol speelden — de gunstige resultaten voor de opvoering van de productiviteit, die veelal het gevolg bleken te zijn, deden deze weerstand allengs verminderen.

Van deze goede resultaten is een aantal voorbeelden te vinden in het jaarverslag van het College van Rijksbemiddelaars over het jaar 1950⁶⁾.

Is het dus aan de ene kant een verheugend verschijnsel, dat een toeneming valt te constateren van aan de hand van objectieve maatstaven vastgestelde prestatiebeloningen, aan de andere kant neemt bij de bedrijven, waar dergelijke beloningen nog niet kunnen worden ingevoerd, en de werknemers daardoor in inkomen achterblijven, de kans op spanningen toe. Hiervoor een oplossing te vinden, welke op haar beurt weer verantwoord is tegenover de werknemers, die een zekere aanwijsbare prestatie moeten leveren voor hun extra beloning, is een vraagstuk, waaraan steeds de grootst mogelijke aandacht besteed moet worden wil men het verkregen winstpunt van de aantrekkelijkheid van prestatieverhoging niet teloor doen gaan. Een vraagstuk, dat te moeilijker is wanneer, zoals bijvoorbeeld thans, door een schaarse arbeidsmarkt de drang tot loonsverhoging toch al sterker is.

In sommige gevallen kan een meer subjectief beoordelingssysteem, de merit-rating, uitkomst brengen. Naarmate dit systeem echter meer gehanteerd wordt met het doel om bestaande spanningen te verminderen, wordt — en dit geldt uiteraard voor ieder beloningssysteem — de kans groter dat de opzet en de toepassing plaatsvindt op minder serieuze wijze, dan waarop deze vorm van prestatiebeloning stellig aanspraak heeft. Bij serieuze opzet zijn de resultaten in de praktijk vaak zeer bevredigend.

Naast het grote directe belang voor de productiviteit van juiste en sociaal verantwoorde beloningssystemen, komt bij de voorbereiding en invoering hiervan doofterzake kundigen een ander voor de productiviteit van primair belang zijnd aspect, te weten een goede organisatie in de onderneming, onder de loupe, waardoor de productiviteit vaak nog in belangrijker mate gediend wordt dan door de invoering van het beloningssysteem zelve.

Na hetgeen reeds hierboven in het algemeen is opgemerkt behoeft het nauwelijks vermelding, dat ook alle vraagstukken de prestatiebeloning e.d. betreffende met het

⁵⁾ Gepubliceerd in de „Monthly Labor Review” van November 1953, vol. 76, no 11.

⁶⁾ De jaarverslagen van het College van Rijksbemiddelaars zijn sedert de bevrijding niet meer in druk verschenen. Zij plegen in gestencilde vorm aan de Minister van Sociale Zaken en Volksgezondheid te worden aangeboden. Belangstellenden kunnen op aanvraag exemplaren krijgen. Ook bij diverse bibliotheken (o.a. de Koninklijke Bibliotheek te 's-Gravenhage en de bibliotheken van de Economische Hogescholen te Rotterdam en Tilburg) zijn deze jaarverslagen voorhanden.

georganiseerde bedrijfsleven worden besproken en de te volgen lijn in nauwe samenwerking met de Stichting van den Arbeid wordt uitgestippeld ⁷⁾).

Loonronden.

Hoewel het gewoonlijk niet al te hardop gezegd wordt, kan toch over het geheel genomen een zekere tevredenheid met de resultaten der na-oorlogse loonpolitiek worden beluisterd. Naarmate de economische situatie gunstiger wordt gaan er intussen meer stemmen op, die op vrijheid op dit gebied aandringen. Komen deze stemmen uit organisatorisch verband, dan blijkt vaak niet zozeer bedoeld te worden meer vrijheid voor de individuele onderneming, als wel meer zelfstandigheid voor de centrale organisaties van werkgevers en werknemers bij het beoordelen van de bedrijfstaksgewijze loonregelingen. Bedoeld wordt vaak in feite: minder overheidsbemoeiing, maar niet: minder centrale bemoeiing met de loonvorming.

Bij deze bemoeiing van de Overheid met de loonvorming dient men verschillende aspecten te onderscheiden.

A. De overheidsbemoeiing met de lonen is het meest spectaculair bij de totstandkoming van de *algemene loonronden*, waarbij ten aanzien van alle in collectieve arbeidsovereenkomsten of bindend vastgestelde regelingen neergelegde lonen een wijziging (bijv. een verhoging met 5 pCt) wordt voorgeschreven. Deze vorm van bindend opgelegde verhoging ineens over de gehele linie, waarbij weinig mogelijkheid van differentiatie tussen de verschillende takken en ondernemingen bestaat, is pas een insluipsel uit latere jaren; als voorloper kan men de „Joekesgulden” van 1 November 1948 beschouwen. De eerste verplichte loonronde van 5 pCt dateert van September 1950 ⁸⁾.

De bemoeiing, die het College van Rijksbemiddelaars heeft bij de totstandkoming van deze algemene loonronden, beperkt zich in hoofdzaak tot het uitvaardigen van een beschikking, waarin het resultaat van het overleg tussen Regering en georganiseerd bedrijfsleven wordt neergelegd, en tot het oplossen van de voor de verschillende bedrijven en bedrijfstakken uit de algemene maatregel voortvloeiende moeilijkheden bij de realisatie in de praktijk.

In de gedachten van Prof. Mr W. F. de Gaay Fortman in het hierboven aangehaalde referaat zou deze vorm van centrale bemoeiing worden vervangen door een periodieke op economische gegevens e.d. gebaseerde beschouwing van een centrale coördinerende commissie, zonder dat de uit deze prognose resulterende wenselijke ontwikkeling door middel van een bindend opgelegde loonronde zou worden geëffectueerd. Aan de bedrijfstakken ware in deze gedachtengang over te laten welke consequenties zij ieder voor zich aan deze prognose wensen te verbinden. Het bezwaar van centraal dirigisme, waarbij geen rekening wordt gehouden met de moeilijkheden, die in verband met de economische positie van de afzonderlijke bedrijfstakken en met de structuur der bedrijfstaksgewijze regelingen kunnen optreden bij de verwerkelijking van de centraal genomen maatregel, komt dan te vervallen.

In hoeverre de discussies, die tot dusverre bij het totstandkomen van de centrale maatregel konden worden

waargenomen, dan niet meervoudig herhaald zullen gaan optreden bij de realisatie in de verschillende bedrijfstakken, hangt o.a. af van het gezag en de waarde, die men aan een dergelijke centrale „aanbeveling” zal hechten.

Loonvorming per bedrijfstak.

B. Een vorm van overheidsbemoeiing die van de onder A genoemde wel dient te worden onderscheiden is de goedkeuring c.q. bindende oplegging van loonregelingen voor een bedrijfstak. Zoals hierboven reeds uiteen gezet worden deze regelingen door de in de bedrijfstak optredende organisaties van werkgevers en werknemers in onderling overleg opgesteld en aan het College ter goedkeuring of bindende oplegging voorgelegd. Het College neemt zijn beslissing na het advies van de Stichting van den Arbeid te hebben ingewonnen.

Op het ogenblik is het zo, dat de werkgevers- en werknemersorganisaties in de Stichting in de overgrote meerderheid der gevallen tot een eenstemmig advies aan het College komen. Zij nemen door deze adviezen mede de verantwoordelijkheid voor de beslissingen van het College op zich. Het gunstige resultaat van de tot nu toe gevolgde loonpolitiek, in het bijzonder wat de arbeidsvrede betreft, is voor een zeer belangrijk gedeelte juist op deze medeverantwoordelijkheid van de Stichting van den Arbeid gebaseerd. Zou men, zoals wel — bijv. door Prof. de Gaay Fortman in zijn hierboven reeds aangehaald referaat — als wenselijke ontwikkeling wordt gesteld, het resultaat van het in de bedrijfstak gevoerde overleg ter beoordeling voorleggen aan een tripartite commissie, bijv. van de Sociaal-Economische Raad, dan zou de zelfstandige functie van de Stichting van den Arbeid wegvallen. Het gevaar bestaat, dat de prikkel voor werkgevers- en werknemersorganisaties om tot onderlinge overeenstemming te geraken dan zal verminderen, waardoor de uiteindelijke beslissing vaker dan thans zonder de instemming van een van deze beide groepen tot stand zou moeten komen.

Dispensaties.

C. Een derde aspect van de overheidsbemoeiing met de loonvorming is de beoordeling van individuele dispensatie-aanvragen. Dit aspect houdt rechtstreeks verband met het onder B genoemde. Een bedrijfstaksgewijze bindende regeling of collectief contract, met limieten naar beneden en naar boven, brengt de noodzakelijkheid met zich van een instantie, die voor individuele gevallen afwijkingen kan sanctionneren. De afwijkingen kunnen betrekking hebben op een onderneming in haar geheel, een bepaalde afdeling van een onderneming of op een of meer individuele werknemers. Verder kunnen zij betrekking hebben op het loon dan wel op de overige arbeidsvoorwaarden en kunnen zij een afwijking naar boven dan wel naar beneden beogen.

Van de zijde van de aanvrager is de aanleiding tot het verzoek doorgaans, dat de algemene bepalingen van de (bedrijfstaksgewijze) regeling of C.A.O. niet of niet langer passen op het bijzondere geval in kwestie. De oorzaken kunnen van zeer uiteenlopende aard zijn, zoals plaatselijke omstandigheden, bijzondere karakter van het werk, sociale omstandigheden van de werknemer, invoering van prestatiebeloning, etc.

In de meeste bedrijfstakken bestaan bedrijfsinstanties in de een of andere vorm, welke bij het nemen van een beslissing op een dispensatieverzoek worden ingeschakeld. Het aantal van deze dispensaties beweegt zich rond de 5.000 per jaar.

⁷⁾ De belangstellende lezer zij verwezen naar de gezamenlijke publicaties van de Stichting van den Arbeid en het College van Rijksbemiddelaars „Prestatiebeloning” en „Werkclassificatie als hulpmiddel voor de loonpolitiek”.

⁸⁾ De daaraan voorafgaande loonsverhoging met 5 pCt van Januari 1950 had nog de vorm van een „vergunning”, waaraan het bedrijfsleven dus geen gevolg behoefde te geven. Door de krachtige aanbeveling van zowel de Regering als de toporganisaties van het georganiseerde bedrijfsleven (Stichting van den Arbeid) was het effect van deze vergunning in de praktijk niet anders dan dat van een verplichte loonronde: praktisch over de gehele linie werd deze 5 pCt betaald.

Ook bij een ander systeem van loonbeheersing zullen, gezien de uiteenlopende situatie in de onderscheiden ondernemingen, dergelijke dispensaties nodig zijn. Tot op zekere hoogte kan een bepaalde marge of speling reeds in de bedrijfstaksgewijze regeling gegeven worden, maar alle zich mogelijk voordoende situaties daaronder te begrijpen is nu eenmaal niet doenlijk. Wil een regeling niet te star werken dan dient dus steeds de mogelijkheid van dispensatie aanwezig te zijn.

Een behoorlijke, vlotte en voor betrokken partijen bevredigende behandeling van deze individuele dispensaties is een der belangrijkste toetsstenen van iedere vorm van een centraal geleide loonpolitiek.

De beoordeling van deze dispensatiegevallen dient plaats te vinden door een niet door concurrentiemotieven beïnvloed onpartijdig en deskundig orgaan. Daarbij zal er tegen gewaakt moeten worden — dit geldt ook voor bedrijfstaksgewijze regelingen — dat men bij de beoordeling te zeer gebonden zou zijn aan algemene richtlijnen, richtlijnen die niet intern als hulpmiddel bij de beoordeling worden gehanteerd, maar die een soort onaantastbaar zelfstandig bestaan leiden, zodat afwijking er van slechts acceptabel geacht wordt als deze afwijking zelf weer tot richtlijn wordt verheven. Dit gevaar zal, welk stelsel ook moge komen, onder alle omstandigheden vermeden moeten worden, wil men niet van dirigisme geraken tot rigidisme.

In beginsel past een welwillende houding tegenover deze individuele dispensaties, waarbij slechts eventuele ongewenste benadeling van anderen of vrees voor ver-

storing van de verhoudingen tot een afwijzend standpunt mag doen besluiten.

Slot.

In het bovenstaande is in kort bestek getracht een inzicht te geven in de gang van zaken bij de loonpolitiek, die na 1945 is gevoerd⁹⁾. Veel moest hierbij onbesproken blijven. Onder andere is niet gewezen op een — overigens niet in waarde te onderschatten — functie van het College, nl. die van wrijfpaal, waartegen men van tijd tot tijd de minder prettige dingen eens van zich af kan schuren. Voor klachten of niet bevredigde verlangens dient de rug van het College als klachtenbord, hetgeen stellig zijn nut heeft.

Wat de toekomst aan nieuws op dit gebied zal brengen ligt nog in het duister. Om weer tot het begin terug te keren: de Arbeidsgeschillenwet 1923 slaapt. Onder de strijders voor een nieuwe loonpolitiek bevinden zich ridders die de schone slaapster willen wekken. Haar schoonheid kan blijken aan glans te hebben ingeboet of niet meer te voldoen aan inmiddels gewijzigde idealen. Haar goede reputatie schijnt echter tijdens haar sluimering niet geleden te hebben. Of zij met een meer aan de tijdsomstandigheden aangepaste garderobe in de toekomst wellicht nog een voor de arbeidsvrede waardevolle rol zal kunnen spelen, zal de tijd leren.

Voorburg.

R. J. ERDBRINK.

⁹⁾ Op de onlangs in de pers gepubliceerde bijzonderheden over de nota van de looncommissie van de Stichting van den Arbeid inzake de toekomstige loonpolitiek is in het bovenstaande niet ingegaan, aangezien de Stichting zelf zich over een en ander nog niet heeft uitgesproken.

De kosten van kernenergie

Een globale berekening

Er werd tot voor kort in ons land weinig belangstelling aan de dag gelegd voor de commerciële toepassingen van de kernenergie. In de Verenigde Staten daarentegen houdt een aantal grote concerns zich reeds jaren bezig met het onderzoeken van de mogelijkheden, welke hier zeker liggen. Hoewel de resultaten van dit onderzoekingswerk over het algemeen geheim worden gehouden, is uit de gepubliceerde gegevens wel af te leiden, dat aldaar wordt gerekend met de mogelijkheid van lonende productie in de naaste toekomst. Dit blijkt ook uit een recent bericht betreffende de bouw van een reactor door een combinatie van 26 particuliere ondernemers.

De vraag, of de kernenergie de concurrentie met de conventionele vormen van energiewinning kan doorstaan, dient uiteraard voor ieder land op zichzelf te worden beschouwd. Het feit, dat voor de Verenigde Staten momenteel de prijs voor kernenergie op ongeveer het dubbele van de heersende energieprijzen geschat wordt, geeft ons slechts een zeer ruwe indruk van de situatie en leert bovendien niets over de mogelijke bewegingen van de prijs in de naaste toekomst.

We willen trachten in dit overzicht een globale indruk te geven van de situatie met betrekking tot de Nederlandse verhoudingen.

* *

Essentieel blijkt te zijn de noodzaak de prijs van het splijtbaar materiaal, de „kernbrandstof”, tot op een aanmerkelijk lager niveau te brengen dan dat van de prijs van klassieke brandstof. De investering in een elektriciteitscentrale, inclusief kernreactor, zal namelijk van de

orde van grootte van f 1.800 per kilowatt netto-capaciteit zijn, terwijl het overeenkomstige bedrag voor een gewone centrale, met steenkool als brandstof, ongeveer f 700 tot f 750 is. Het is duidelijk, dat de druk op de prijs per kilowatt-uur, welke hierdoor ontstaat, gecompenseerd moet worden door een lagere prijs aan brandstof per kilowatt-uur, temeer, daar de jaarlijkse kosten voor onderhoud en dergelijke voor de kernreactor ongeveer het dubbele zullen belopen van die voor een klassieke centrale.

In Nederland zal de kernenergie aan de gebruikelijke vormen van energiewinning een minder sterke concurrent hebben dan in de Verenigde Staten het geval is. Steenkool is namelijk hier te lande naar verhouding ongeveer tweemaal zo duur als in de Verenigde Staten. Voor landen met een nog ongunstiger prijs voor steenkool, zoals Argentinië en India, zal de balans een nog sterkere neiging vertonen uit te slaan ten gunste van de kernenergie.

De verschillen tussen de energieprijzen over de wereld zijn voor een deel toe te schrijven aan de transportkosten voor steenkool. Op het eerste gezicht zal men een soortgelijke invloed verwachten op de prijs van kernenergie. Ten onrechte echter. Het gewicht van de kernbrandstof is per kilowatt-uur van de orde van grootte van één millioenste deel van dat van steenkool. De transportkosten worden met eenzelfde factor gereduceerd; deze spelen dus voor de prijs van energie per kWu nauwelijks meer een rol.

De belangrijkste kernbrandstof is op het ogenblik uranium. Zoals dit metaal uit de minerale grondstoffen gewonnen wordt, bestaat het niet geheel uit splijtbaar

materiaal. Slechts één honderdveertigste deel, bestaande uit het isotoop U-235, komt direct voor splijting in aanmerking. De overige 99,3 pCt bestaat uit atomen, waarvan de kern slechts via de omzetting in een andere atoomsoort splijtbaar kan worden gemaakt. Beide processen, splijting en vorming van nieuwe brandstof, vinden in een kernreactor plaats; de verhouding tussen vorming en verbruik van brandstof hangt af van het type reactor. De variatie van deze verhouding geeft een aanzienlijke speling in de aanschaffingskosten voor brandstof.

Hierbij komt echter, dat de brandstof niet zonder meer van tijd tot tijd wordt toegevoerd en verbruikt. De hoeveelheid brandstof, welke in een kernreactor wordt aangebracht, dient reeds na betrekkelijk korte tijd, d.i. lang voordat al het splijtbaar materiaal verbruikt is, te worden verwijderd teneinde een chemische regeneratie te ondergaan. De noodzaak hiertoe komt voort uit het feit, dat bij de kernsplijting afvalproducten ontstaan welke de voortgang van de kernreactie belemmeren. Na een bepaalde tijd zal zich zoveel afvalstof hebben opgehoopt, dat de reactie in het geheel niet meer kan plaatsvinden. De brandstof wordt dan chemisch gezuiverd van de verontreinigingen. De kosten van dit proces maken een belangrijk deel uit van de totale brandstofkosten per kilowatt-uur.

Voor een vergelijking van de prijzen voor conventionele elektrische energie en electriciteit, gewonnen met behulp van een kernreactor, gaan we uit van de volgende gegevens.

De investering in een klassieke steenkoolcentrale stellen we op f 700 tot f 750 per kilowatt netto-capaciteit. Een afschrijvingstermijn van 15 jaar en een interest van 4½ pCt geven een vaste post van f 65 tot f 70 per jaar per kilowatt. Deze kosten dienen verdeeld te worden over de voorgenomen jaarproductie. Eveneens moeten over de productie worden verdeeld de bedrijfs- en onderhoudskosten. Bij informatie bleek ons, dat deze kosten ongeveer f 15 per kilowatt netto-capaciteit per jaar bedragen. Als vaste kosten, zijnde de kosten die hun oorsprong vinden in de investering, alsmede de onderhouds- en bedrijfskosten, kunnen we dus aannemen een bedrag van f 80 tot f 85 per jaar per kilowatt netto-capaciteit.

De brandstofprijzen vinden we uit het gemiddelde verbruik aan steenkool per kilowatt-uur. Dit is ongeveer 0,45 kilogram. Bij een steenkoolprijs van f 60 per ton zijn de brandstofkosten dus 2,7 cent per kilowatt-uur.

Voor een centrale met kernreactor zal men bij de huidige stand van zaken de bouwkosten op ongeveer 2½-maal die voor een gewone centrale moeten begroten. Amerikaanse onderzoekers ¹⁾ rekenden in 1953 voor een centrale van 100 - 200 MW ²⁾ de investering per kilowatt op 170 dollar voor een gewone centrale, en op 400 dollar voor een centrale met kernreactor. Waarschijnlijk moet de factor 2½ reeds thans worden geacht aan de hoge kant te zijn, doch in verband met de kosten voor researchwerk is het verantwoord voor Nederland deze hoge waarde aan te houden. Volgens dezelfde auteurs moeten we de kosten voor onderhoud ongeveer verdubbelen. We komen dan tot een jaarlijkse post voor vaste kosten van f 190 tot f 205.

Met betrekking tot de brandstofkosten is de situatie hier wat ingewikkelder. De kosten hiervoor vallen uiteen in twee gedeelten. Voor de oorspronkelijke brandstof moeten we ongeveer 0,005 tot 0,5 c/kWu rekenen, ter-

wijl de kosten voor de chemische behandeling op ongeveer 0,5 tot 2,0 cent per kilowatt-uur zullen komen. De totale brandstofprijs ligt dus tussen 0,5 en 2,5 cent. In het huidige stadium van de ontwikkeling doen we goed de hoogste waarde aan te houden.

De grote marge in de prijs voor kernbrandstof, welke grotendeels op rekening van de scheikundige bewerking komt, maakt de verwachting verantwoord, dat de technische ontwikkeling en de coördinatie van het scheikundig proces voor verschillende centrales een aanmerkelijke verlaging van deze post met zich zullen brengen. We zullen daarom aannemen dat na de eerste phase van de ontwikkeling de prijs van de brandstof teruggelopen zal zijn tot 1,5 cent per kilowatt-uur.

Om de invloed van de mate, waarin de centrale wordt gebruikt, te doen uitkomen, zijn twee berekeningen gemaakt. De eerste geldt een centrale welke er op is berekend gemiddeld 3.000 kilowatt-uur electriciteit te leveren per kilowatt netto-capaciteit per jaar. Dat wil dus zeggen, dat de centrale gemiddeld 3.000 uur per jaar in bedrijf is. De tweede berekening betreft een centrale welke continu in bedrijf is; het aantal uren per jaar is hier gesteld op 8.000. In beide gevallen gelden de gegevens centrales met een capaciteit van ongeveer 50-200 MW elektrisch vermogen.

type centrale	aantal uren per jaar	vaste kosten in centen per kWu	brandstoffen in centen per kWu	totaal in centen per kWu
steenkool	3.000	2,8	2,7	5,5
kernbrandstof 2,5 c/kWu	3.000	6,8	2,5	9,3
kernbrandstof 1,5 c/kWu	3.000	6,8	1,5	8,3
steenkool	8.000	1,0	2,7	3,7
kernbrandstof 2,5 c/kWu	8.000	2,5	2,5	5,0
kernbrandstof 1,5 c/kWu	8.000	2,5	1,5	4,0

Uit dit overzicht kunnen enkele conclusies worden getrokken. Het verschil in opbouw van de prijs voor de twee wijzen van energiewinning resulteert in een grote invloed van de voorgenomen jaarproductie per kilowatt capaciteit, niet alleen op de prijs voor elk der beide types, doch ook op het verschil tussen de prijzen voor klassieke en kernenergie. Verder blijkt het verschil in de energieprijzen voor centrales met een productietijd van 8.000 uren bijna weg te vallen, wanneer een technologische ontwikkeling de prijs van brandstof voor kernreactoren, inclusief chemische processen, tot 1,5 cent per kilowatt-uur zou hebben gereduceerd.

In het huidige stadium van ontwikkeling is het dus mogelijk de keuze tussen de twee wijzen van energiewinning ten gunste van de kernenergie te doen uitvallen, wanneer men bereid is jaarlijks een extra bedrag uit te trekken ter compensatie van het steeds kleiner wordende prijsverschil. In een land als het onze dient echter rekening te worden gehouden met de noodzaak van voorbereidende research, teneinde de geschikte bouwstoffen voor de centrale te ontwikkelen. In dit opzicht liggen de zaken gunstiger in de Verenigde Staten, waar deze vóór-research reeds ver genoeg is gevorderd.

Men zou uit het bovenstaande kunnen afleiden dat, zo het ons technisch nu reeds mogelijk ware, de bouw van een reactor van 50 MW ook economisch gezien mogelijk zou zijn. De investering zou op ongeveer f 100 mln komen. Verdeeld over een bouwperiode van zes jaar zou dit een jaarlijkse post van minder dan f 20 mln betekenen. De jaarlijkse extra kosten zouden, wanneer de productie van energie eenmaal begonnen is, van de orde van grootte van f 1 mln zijn.

Dergelijke uitgaven zijn zeker verantwoord. De ervaring

¹⁾ Hochwalt en Powers, Nucleonics, Vol. 11, Februari 1953, blz. 10.

²⁾ 1 MW = 1 megawatt = 1.000 kilowatt.

in de Verenigde Staten heeft geleerd, dat een belangrijk deel van de kennis, nodig om met succes kernenergie te produceren, bestaat uit technische details en finesses, welke men beslist niet in de boeken over reactortheorie tegenkomt. Deze „know-how” kan slechts worden ver-

kregen door actief deel te nemen aan de ontwikkeling. Voor een bedrijf dat zich de bouw van een reactor kan permitteren betekent dit een mogelijkheid zich vertrouwd te maken met een vorm van energiewinning, welke in de toekomst zeker een belangrijke rol zal spelen.

Kjeller (Noorwegen).

BRAM DE BOER.
Dr M. BOGAARDT.

Foreign economic policy of the United States

The foreign economic policy of the United States continues to be a matter of vital concern to the industrial economies of Free Europe and to the less developed areas of the rest of the world, largely Asia. To the more developed countries the question of how to cover the so called „dollar gap” probably assumes first place in this respect while the less developed countries place the most emphasis on how to acquire the technology and capital to raise their standards of living.

We are fortunate to have two recent documents which outline the Administration's policy on both of the above issues in fairly clear terms. These are the Randall Commission Report of January 1954 and an article by Harold Stassen, Director of the Foreign Operations Administration, in the April issue of Foreign Affairs. In general, the Administration has adopted the major conclusions of the Randall Commission and Mr. Stassen's article reflects this agreement ¹⁾.

The fundamental premise of United States policy is that „Economic aid on a grant basis should be terminated as soon as possible” except where the direct security of the U.S. is involved. „.....public lending or other forms of public finance will not be a substitute for private investment”. It is pointed out that the resources of the United States for public loans are limited and inadequate in relation to total needs ²⁾.

This applies both to the problem of economic development and the dollar gap. Thus private investment is held to be the key to higher levels of international trade and important in maintaining high levels of economic activity in the United States ³⁾. While this line of action has been adopted by a Republican Administration, it should be remembered that the framers of it represent the more internationalist wing of this party. Furthermore, it is not generally recognized that potential Democratic Administrations are unlikely to change this policy to any marked degree. Large scale unilateral grants or loans are unpopular with both parties because of the burden they impose on the taxpayer. Secondly, as far as Europe is concerned, the need is less clear in view of the more than complete rebuilding of the damaged economies concerned. Lastly, making the realistic assumption that the present world situation will require large Government military outlays, both at home and abroad for some time to come, it would be difficult in any case to get agreement on an alternative economic solution.

The dollar gap.

The evolution of the United States as a great creditor nation in the world economy and the recognition of the responsibilities which this position entails, particularly

since World War II, leads to the question of how nearly the present program is consistent with these obligations. Although the dollar gap was nominally eliminated in 1953, a large hidden gap in the magnitude of some 2 to 3 billion a year still exists after allowing for increases in foreign gold and dollar reserves of over 2 billion per year. Expenditures by United States troops abroad plus U.S. military offshore procurement ⁴⁾ largely closed this gap last year ⁵⁾.

Assuming the continuance of the cold war, the free world can count on receiving large military sponsored increments of dollars for some time to come. With a shift in emphasis towards Asia, it would be logical to expect more military money to flow in that direction. Furthermore, even existing foreign (economic and military) aid has not reached a stable level as the reduction in the United States 1955 fiscal year request to Congress of 1.2 billion below the 1954 level indicates. The experience of the post-war period certainly leaves no basis in any case for regarding the results achieved in 1953 as necessarily reflecting any long-run trend.

If large scale economic aid and loans are not a part of any long-run solution, the U.S. policy does not rely entirely on private investment outflows to close the gap. We know from the law of comparative advantage that no country can realistically be relatively more efficient in the production of all things than the rest of the trading world. The existence of barriers to world trade indicate that there is potential room for reducing imbalances. Of course, the fact that we do not live in a static world might continuously prevent a stable balance from being reached. There is a general presumption that freer world trade would not only achieve the most economic result but would materially reduce the dollar gap ⁶⁾.

The policy of the Administration is thus eminently consistent in favoring lower tariffs, simplification of customs procedures, abolition of „buy America” legislation on a reciprocal basis and an increase in European East-West trade in „peaceful goods”.

The recent action of the U.S. Congress in passing a one year extension of the Reciprocal Trade Agreements Act merely preserves tariff reduction gains already made, although the strong Democratic support in the Senate augurs well for the eventual adoption of the Administration's more liberal tariff program. The request of the Eisenhower Administration in this program for authority to reduce tariffs on a „compensatory” basis by 5 % a year from present rates, for the next three years, is not in itself an unmixed blessing since it involves eliminating whatever reducing authority has not been utilized in previous negotiations under the existing act. This new request is however more significant than pre-

¹⁾ For the major foreign trade recommendations of the Randall Commission, see „E.-S.B.”, „Kanttekeningen bij het Randall-Report”, door Drs N. Franken March 17, 1954.

²⁾ Commission on Foreign Economic Policy, Report to the President and the Congress, January 1954, herein referred to as the Randall Report.

³⁾ In the interests of the security of the United States, large economic aid programs will probably, in fact, be continued in such countries as South Korea where the menace of overt Communist aggression exists or has existed.

⁴⁾ United States buying of military goods abroad in collective security programs.

⁵⁾ Randall, op cit p. 5.

⁶⁾ It is thus not certain whether even the complete absence of all restrictions on the flow of goods would eliminate the dollar gap, other conditions remaining unchanged (such as full employment policies).

erving the hard core of unused reduction authority in the present act, since the new proposal covers the entire tariff schedule while the remaining authority of the old act refers to only some 30% of the total. The hard core represents some of the most import sensitive industries, which however will still be subject to the total proposed 15% reduction.

Currency convertibility is not an immediate aim of U.S. policy but rather something to be achieved gradually, by the countries concerned and with more liberal IMF and Federal Reserve credits. It is hoped that the recommendations of the Commission would assist in achieving convertibility. In the interim, it should be recognized that some of the proposals of the Commission are, in effect, substitutes for full currency convertibility. Here one could mention the profit and capital repatriation provisions of the investment program. Further, such devices as the EPU provide many of the advantages of convertibility in a defined area.

Whatever criticism can be levied against the program must then be related to the degree of reduction in trade hinderances and not to the direction the proposed reforms advocate. Despite the support of significant elements of American business for reduced trade barriers as being in the enlightened self-interest of the United States, much opposition must be expected from business interests who will necessarily be hurt. A democracy, by its very nature, must achieve such reforms gradually, or in effect subject part of its citizenry to a form of expropriation of their property.

It is noteworthy that the Randall Commission turned down a proposed program of Government assistance to areas of the economy which would face adjustments caused by tariff changes. Loss of markets whether for tariff reasons or any other is regarded as one of the unavoidable risks of operating in a free economy.

The prospect for increased U.S. private foreign capital outlays appears to be most favorable for the more developed and primary raw material producing areas of the world. Of the 16 billion in U.S. private foreign investment outstanding in 1953, 40% was invested in Latin America; 30% in Canada; 15% in Western Europe and the rest in Asia and Africa. Since the war, over one billion dollars was invested in the Middle East oil and five and one-half billion in subsidiaries of U.S. firms abroad. Almost one-third of the total U.S. private investment is in mining and oil ⁷⁾.

In the future the European economies with their relatively high levels of demand can probably expect to attract more branches and subsidiaries of United States manufacturing firms looking for enlarged markets for their standardized, mass output type of goods. Here too the Government does not rely solely on the pious admission that foreign countries should create sufficient economic and political stability to attract U.S. venture capital. In effect, what is proposed is a tax subsidy to American capital willing to operate abroad in recognition of the higher risks which such investment usually entails ⁸⁾.

Briefly what is proposed is:

1. Taxing of foreign subsidiaries of U.S. firms by 14 percentage points lower than the regular corporate rate.

⁷⁾ Stassen, Foreign Affairs, op cit. Also, F. S. Noordhoff, discussion of the pattern of U.S. foreign investment, „E.-S.B.“, April 21, 1954.

⁸⁾ The program might well be improved by varying the tax incentives with the expected degree of risk. Thus, investment in Canada would seem to warrant almost no special consideration in relation to the Far East. At present the presumed lower than in the U.S. income tax rates in underdeveloped nations is relied upon to achieve this.

2. Broadening the definition of foreign taxes which may be credited against the U.S. income tax.
3. Removing the overall limit on foreign tax credits. This would permit writing off losses in one area against gains in another.
4. Allowing regulated investment companies in foreign investment to pass on to their stockholders the same credit for foreign taxes available on direct investments abroad.
5. A more rapid amortization allowance for both domestic and foreign investments.

The Randall Commission expresses open disappointment in the operation of the investment guaranty program to date. By February 10, 1954 only 44 million dollars worth of contracts were signed in which the U.S. guaranteed the convertibility of profits and to a lesser extent against expropriation. Such contracts amount to Government insurance since a fee is charged ⁹⁾. Nevertheless, the Randall Commission recommends a continuance of the present program and that „guaranty coverage on a discretionary basis be authorized for the risks of war, revolution, and insurrection on new investments abroad“ ¹⁰⁾.

The experience with U.S. private investment would also suggest that recipient countries need have little fear of mass withdrawals of scarce foreign exchange in the form of profits in the near future. In fact, reinvested earnings are becoming predominant with more companies financing their needs from this source rather than from new capital outflows.

Economic development.

It is in the less developed areas of the world that U.S. policy will undoubtedly raise the most searching questions. The basic attitude is reflected in the following sentence: „Underdeveloped areas are claiming a right to economic aid from the United States. We recognize no such right“ ¹¹⁾.

How then are the economic aspirations of the discontented masses in the near and Far East to be met? Mr. Stassen recognizes that the U.S. is the largest source of capital and technical skills for economic development, although in the future Western Europe should also be able to make significant contributions. Briefly, the program recognizes the need to raise food production levels in areas where production is extremely inefficient as compared to the West ¹²⁾. Technical assistance is recommended to raise food output productivity. Industrialization should be expanded by investment which, by employing more workers, would accelerate the introduction of more efficient methods in agriculture. The fiscal year 1955 request to Congress for foreign aid is 3.5 billion of which 2.5 is military and 875 million is for technical cooperation and minor economic development projects. The Administration is thus willing to put money in the technical assistance program as its contribution. In fact, the main problems with technical assistance are not funds but the scarcity of qualified technicians. As for capital investment, in many ways the crucial element in any realistic program of economic development, the U.S.

⁹⁾ The charge may prove to be excessive since the Government has pocketed nearly one million dollars in fees with no losses.

¹⁰⁾ Randall, op cit p. 23, also, text of President's Message, March 30, 1954. „Foreign Commerce Weekly“, April 5, 1954.

¹¹⁾ Randall, op cit p. 9.

¹²⁾ In line with making United States agricultural products competitive on the world market, the Randall Commission recommends that fixed price supports with resulting import quotas, export subsidies and tariffs be eliminated. If this principle ultimately is followed it will open the possibility that permanent food deficit areas may purchase the products of the far wider surplus area which includes the U.S.

largely will rely again on private direct investment. It is here that the limitations of the policy are most evident.

Mr. Stassen recognizes that the neediest countries have such a low level of demand that American manufacturing companies would find no market for any goods they might produce in plants set up in these areas. The most that might be expected is that subsidiaries of U.S. firms would establish that kind of light industry using local factors of production, which produces goods for export or replaces imports. This however hardly seems to be relevant to the real problem since private investment can still find more profitable outlets in countries where skilled labor forces exist and where profit prospects are as high or higher than in the less developed areas we have in mind.

What then is the significance of this policy for those less fortunate areas, where the Malthusian devil stalks in the wake of medical advances, rising populations and economic stagnation? For the answer we must turn to an analysis of the self-interest of the United States which its foreign economic policy must reflect. Here too we can see the logic behind the reliance on private investment. Basically the U.S. and other industrial countries are faced with a growing long-run shortage of raw materials. The magnitude of this problem for the United States was analyzed by the President's Raw Materials Policy Commission in 1950 for the next 25 years. Using a definition of industrial materials excluding food and gold, this Commission pointed out that U.S. domestic production of such materials exceeded its consumption of them by 15% in 1900. By 1950 there was a deficit of 9% and by 1975 this deficit is expected to rise to 20%. Thus the U.S. has turned from a large exporter into a large importer of industrial raw materials. These estimates take into account predictable technological developments, population changes, and the present world political situation. GNP is expected to be double the 1950 level by 1975 and the total materials consumption is estimated to rise by some 50 to 60% in the same period¹³⁾. Not only will such supplies have to come increasingly from abroad but the real cost of acquiring them will also rise, thus posing the danger that future expansion in the industrial plant of the U.S. will be on an increasing, rather than decreasing cost curve as in the past.

Cost rather than the military vulnerability of raw materials sources is the main consideration for the long run policy of the U.S. On this basis, U.S. private capital will have a definite economic incentive to flow to those underdeveloped areas which contain the necessary resources, particularly minerals and metals in which industrial consumption has been rising above the average for all raw materials. Such countries will be particularly fortunate in that they will be in the best position to carry out those basic projects which are a necessary precondition to industrialization. Two other possibilities for capital outflow for basic developments are the Export Import Bank and the IBRD. In the case of the first it is advocated that loans be made which are in the direct interest of the U.S. and that such loans meet reasonable standards of bankability. The IBRD, to a great extent, dependent on U.S. Government contributions and U.S. capital market for its relatively limited resources, also applies the bankability test to its loans and further will make no loans competing with private investment. President Black

believes it should go out of business when private investment is ready to take over¹⁴⁾.

Conclusion.

The United States proposes to meet its obligations as a large creditor nation by relying mainly on an increased outflow of private-investment capital and a reduction in trade barriers. It also proposes to limit its contribution towards raising the living standards of the less developed areas largely to a combination of technical assistance and private investment. These policies are founded on the national interest of the U.S. and domestic political realities. The program advocated contains a large degree of internal consistency in terms of its objectives. Positive measures are advocated which should increase the gains from trade for the U.S. and its trading partners but which will require some painful readjustments in the United States.

In the less developed areas, private investment can be expected to flow mainly to those countries which contain raw materials for which secular demand in the U.S. will rise in line with further economic growth. Here too, positive measures are advocated to foster such investment largely in the form of tax subsidies, Government insurance against various risks and bankable type loans from U.S. controlled, existing and new institutions to provide social overhead capital necessary for the operation of private investment. The raw materials producers should also enjoy secularly improving terms of trade in relation to manufactured goods producers which could increase the capital available to those areas for their own development.

There will be many areas where this policy will have little effect in terms of the consumption aspirations of the people. In this category would come those nonprimary raw materials producing countries where the level of demand was too low to attract foreign manufacturing plants and where also the level of savings was too low to provide sufficient domestic capital for internal development. We should also have to include those countries where the level of political stability was so low as to repel the private investor and where the security of the U.S. did not compel direct aid.

This policy is not without risk since such countries might well become choice breeding grounds for internal communist subversion which in some future time could be held to endanger the security of the United States. Where the policy is potentially effective the countries concerned will have to satisfy many economic and political conditions to attract the available private U.S. savings. It should be noted in passing, however, that even a large-scale Government grant and loan program, would involve some degree of supervision of the policies of the government concerned as the European countries learned in cooperation with the „Marshall Plan“.

The magnitude of the outflow of U.S. capital which United States policy has in mind in the form of private investment and bankable type public loans would seem to suggest that these will provide only a part of sums which may be needed to transform even those economies where the program is likely to have most effect¹⁵⁾. Clearly much will be required from the recipient countries in terms of self-disciplined public finance to tap domestic savings and prevent all the gains in income from going into consumption. Based as it is on freer trade, private

¹³⁾ „Time Magazine“, May 17, 1954.

¹⁴⁾ Mr. Stassen hopes that U.S. private direct and portfolio foreign investment will rise from the 1950-52 yearly average of 1.1 billion dollars to close to 2 billion dollars by 1960.

¹⁵⁾ See President's Raw Materials Policy Commission Report, „Resources for Freedom“, Vol. 1, Foundations for Growth and Security, June 1952.

investment and bankable type loans, United States policy also leads to a presumption that the resulting pattern of world trade and economic development will in fact be the most economic one, however inadequate it may seem in other respects. In economic philosophy the program reflects the mixed capitalistic form of organization that characterizes the American economy. It is not full laissez faire as the tax subsidy plan testifies, but neither is it direct central planning.

What has been said largely relates to a proposed program which will require legislative action to become effective. Even assuming this problem to be solved, there is no guaranty that the program will insure a continuously stable solution to the dollar gap problem and to the investment needs of some of the less developed areas. Here much will depend on the success of the U.S. in maintaining stable and high levels of economic activity at home.

The Hague.

R. M. WESTEBBE.

AANTEKENING

Convertibiliteit en het Verenigd Koninkrijk

In verband met de te Londen gehouden besprekingen betreffende de convertibiliteit en de uiteenlopende meningen, welke nog steeds ten aanzien van dit onderwerp bestaan, verdient het wellicht aanbeveling deze aangelegenheid nogmaals aan een grondig onderzoek te onderwerpen.

De conferentie over het convertibiliteitsprobleem werd voorgezeten door de heer Butler, de Engelse Minister van Financiën, en voor deze besprekingen waren Ministers van Frankrijk, Duitsland, Italië, Zwitserland, Griekenland, de Benelux-landen en de groep van Scandinavische landen naar Londen gekomen.

Deze vergadering was het gevolg van een suggestie, welke begin Mei in de O.E.E.C.-vergadering door de heer Butler werd gedaan. Overeengekomen werd een ministeriële werkgroep te vormen, welke de praktische kanten van het convertibiliteitsprobleem zou onderzoeken, daar deze kant van de zaak onvoldoende was behandeld in het rapport, dat na zeven maanden werk door de Managing Board van de Europese Betalingsunie was samengesteld.

Geen definitief programma voor convertibiliteit met streefdata voor diverse stappen gericht op het uiteindelijke doel werd geformuleerd.

Wel werd principiële overeenstemming bereikt op een aantal punten, o.a. de vervanging van de Europese Betalingsunie door een ander orgaan. Men is het er voorts nog niet over eens op welke wijze en in welke organisatorische vorm het I.M.F. en het G.A.T.T. het werk van de O.E.E.C. en de E.B.U. kunnen aanvullen, c.q. vervangen. Een aantal commissies werd echter gevormd voor het bestuderen van kwesties op het gebied van handel, betalingen en organisatie, en het doen van voorstellen terzake. Deze commissies zullen in September/October rapport uitbrengen aan de ministeriële werkgroep.

De besprekingen van deze commissies wemelen van voetangels en klemmen. In de eerste plaats huldigt men verschillende opvattingen betreffende het begrip convertibiliteit. Onder volledige convertibiliteit van een valuta verstaat men, althans in theorie, dat het is toegestaan deze valuta voor het verrichten van internationale betalingen om te wisselen tegen iedere andere bestaande valuta. Hier-

bij komt in de praktijk, dat voorts de buitenlandse handel niet aan restricties onderworpen is.

Wanneer men het criterium voor het totstandbrengen van beperkingen op de converteerbaarheid legt bij het ingezeteneschap, dan onderscheidt men externe en interne convertibiliteit. Men spreekt van externe convertibiliteit, indien de eigen valuta alleen voor niet-ingezetenen inwisselbaar is in elke andere valuta. Volledige convertibiliteit omvat behalve de externe ook de interne convertibiliteit, waaronder men de inwisselbaarheid voor ingezetenen verstaat. Dit laatste brengt met zich, dat de verbruikers in het betrokken land tegen de laagste prijzen kunnen kopen en dat de exportbedrijven hun grondstoffen op de goedkoopste markt kunnen betrekken. Ten einde volledige convertibiliteit te bereiken, kan men beginnen de externe dan wel de interne convertibiliteit te verwezenlijken.

De Westeuropese landen zijn het met elkaar eens, dat convertibiliteit voorlopig alleen betrekking kan hebben op transacties op lopende rekening en niet op kapitaalbewegingen, doch verder lopen de opvattingen wel enigszins uiteen.

Duitsland heeft het voorzien op interne convertibiliteit, zodat slechts ingezetenen vrijelijk hun Mark en andere valuta's kunnen inwisselen. Dit streven is begrijpelijk, aangezien de Mark nimmer een belangrijke rol heeft vervuld in het internationale betalingsverkeer. Nederland wil volledige convertibiliteit bereiken, doch via interne convertibiliteit, waarbij herstel van het monetaire evenwicht en handelsliberalisatie op de voorgrond zouden staan. De President van De Nederlandsche Bank vermeldde in zijn jaarrapport, dat convertibiliteit geen nut heeft, tenzij dit zowel interne als externe convertibiliteit inhoudt, zonder deviezencontrole of invoerrestricties. Hij voegde hieraan toe, dat dit mogelijkwijs beperkt zou moeten worden tot betalingen en ontvangsten op lopende rekening en dat kapitaalbewegingen evenals nu aan beperkingen onderhevig zouden blijven. In Zwitserland heeft men een andere soort op het oog; convertibiliteit van de frank is nl. beperkt tot andere converteerbare valuta's. In Engeland heeft men het uitsluitend over een herstel der externe convertibiliteit, waarbij dus alleen niet-ingezetenen hun lopende ponden-aanwinsten zonder meer in dollars zouden mogen omzetten. Dit brengt tot uiting de grote betekenis, welke het Verenigd Koninkrijk hecht aan het handhaven en bevorderen van het gebruik van het pond als internationaal betaalmiddel. Aan de andere kant zullen ingezetenen van Engeland en de andere landen van het sterlinggebied weinig direct voordeel hebben van het herstel der externe convertibiliteit.

Dan zijn er de verschillende vereisten, waaraan moet worden voldaan, voordat men kan overgaan tot convertibiliteit. De voornaamste van deze vereisten is een verbetering van de centrale reserves. In verband hiermede zijn additionele dollarfondsen nodig en het Internationale Monetaire Fonds zal hiervoor door de betrokken landen individueel worden benaderd.

Een onderwerp voor discussie is de handhaving van een geliberaliseerd goederenverkeer, nadat de voornaamste Europese munteenheden converteerbaar zullen zijn gemaakt. Ook dient te worden besproken de toekomst van die Europese muntsoorten, welke nog niet converteerbaar worden gemaakt en de rol, welke een opvolger van de E.B.U. eventueel in dat verband zou kunnen vervullen. Voorts dienen maatregelen te worden getroffen om te voorkomen, dat goederen afkomstig uit landen met externe

convertibiliteit zouden worden geweerd met het oogmerk voldoende convertibele saldi te kweken, waarmee dan dollars zouden kunnen worden gekocht. Insgelijks bestaat het risico, dat bijv. Engeland, indien het pond alleen extern converteerbaar wordt, restricties zou toepassen tegen landen, die teveel ponden verdienden en in dollars converteerden.

Het is van belang, dat herstel der convertibiliteit gepaard gaat met handhaving van een vrij goederenverkeer. Het is daarom de bedoeling een fonds op te richten ten einde credietfaciliteiten te verlenen aan de achterblijvers en hen op die manier in staat te stellen deel te blijven nemen aan de inter-Europese liberalisatie. Het herstel der convertibiliteit van sommige van de Europese valuta's zal gevolgd worden door opheffing van de Europese Betalingsunie en derhalve zou een gedeelte van de reserves der E.B.U. voor dit doel kunnen worden aangewend, in plaats van deze geheel te verdelen onder landen met een cumulatief overschot.

De handelsrelaties met de Verenigde Staten vormen een ander vraagstuk. West-Europa kan alleen volledige convertibiliteit bereiken, indien de Verenigde Staten meer daadwerkelijke economische hulp verlenen dan nu het geval is en dus niet alleen op basis van reciprociteit, zoals voorgeschreven door het G.A.T.T. Zgn. „good creditor policies” zijn noodzakelijk, doch het is echter niet duidelijk wat voor verplichtingen op handelsgebied men, met enige kans op succes, de Verenigde Staten zou kunnen vragen op zich te nemen.

Ongetwijfeld zal men een gemeenschappelijk front vormen voor de a.s. vergadering van het Internationale Monetaire Fonds in September, doch de ministeriële commissie behoeft slechts op 1 November aan de O.E.E.C. rapport uit te brengen over het convertibiliteitsprobleem. Dit laatste schijnt een vingerwijzing te zijn, dat de betrokken landen zelf geen spoedig herstel der convertibiliteit voorzien.

Engeland heeft in 1952 het convertibiliteitsidee uit de doos gehaald en dit een oogmerk van zijn economische politiek gemaakt. Om dit doel te bereiken hebben zowel Engeland als de andere landen van het sterlinggebied talrijke maatregelen genomen. Een aantal grondstoffenmarkten in Engeland is hersteld, waarbij men zelfs gedeeltelijk — zij het op zeer gelimiteerde schaal — dollargrondstoffen tegen sterling kan kopen. Voorts werden de valutamarkt en de goudmarkt heropend, terwijl de transferabiliteit van het pond is uitgebreid tot alle niet-dollar landen. Dit alles heeft er toe bijgedragen het vertrouwen in het pond te verstevigen.

Eerst was Engeland zeer enthousiast over het idee van convertibiliteit en keek in verband hiermede enigszins neer op de E.B.U.; nu heeft het echter meer waardering voor deze instelling en was zelfs zeer gesteld op verlenging der Unie. Verder nam het Verenigd Koninkrijk het initiatief een gedeelte van zijn schuld aan de E.B.U. af te lossen, c.q. te consolideren. Thans zijn Britse officiële kringen voorzichtiger gestemd t.a.v. het herstel der convertibiliteit. In de eerste plaats zegt men, dat convertibiliteit niet zou mogen gaan ten koste van een contractie van de wereldhandel. Ten tweede is men bezorgd over de risico's op lange termijn, waaraan het hoofd zal moeten worden geboden, tenzij er een meer positieve actie van de Verenigde Staten te verwachten zou zijn ten einde het dollartekort te doen verdwijnen. Ofschoon het dollartekort voor de meeste Europese landen niet meer zo nijpend is, mag men niet vergeten, dat dit tekort slechts tijdelijk is verdwenen door Amerikaanse hulp en mili-

taire dollaruitgaven van de Verenigde Staten in het buitenland.

Het is niet te verwonderen, dat het Verenigd Koninkrijk thans voorzichtiger is geworden. Het betalingsbalansevenwicht is aanmerkelijk verbeterd, doch dit is mede het gevolg van niet-permanente invloeden, o.a. de militaire dollaruitgaven. Het Engelse convertibiliteitsstelsel zou een behoorlijke kasreserve nodig hebben en de centrale reserves van het sterlinggebied zijn hiervoor ten enen male onvoldoende. Als gevolg van eenmalige factoren heeft de vermeerdering hiervan gedurende recente maanden in een tamelijk fors tempo plaats gehad, doch de toename in Juni lag wederom op het normale lage niveau. Voorts moet het Verenigd Koninkrijk ook kasmiddelen in reserve houden om aan bestaande verplichtingen te kunnen voldoen, terwijl de tijd heeft uitgewezen, dat de politieke toestanden in de Verenigde Staten het nog niet mogelijk maken Europa actieve economische hulp te bieden.

Indien men al deze punten in beschouwing neemt, komt men tot de conclusie, dat er in elk geval een goed begin is gemaakt. Verdere stappen op het pad der convertibiliteit, vooral wat het Verenigd Koninkrijk betreft, zullen echter in een zeer langzaam tempo moeten geschieden, tenzij de Verenigde Staten met een ongedacht gunstige „good creditor policy” uit de hoek zouden komen, hetgeen niet waarschijnlijk lijkt.

Londen.

F. I. H. VOS.

MEDEDELINGEN VOOR ECONOMISTEN

Prijsvragen

Katholieke Economische Hogeschool te Tilburg.

Gevraagd wordt:

- Een analyse van de tekorten en de overschotten welke sinds 1946 volgens de regelen van de Comptabiliteitswet bij het Rijk kunnen worden geconstateerd en een vergelijking van de overschotten met die welke voortvloeien uit de Staatsbalansen (waarbij in het bijzonder aandacht moet worden besteed aan het in verscheidene miljoennota's opgenomen „Overzicht van de mutaties in het balanssaldo”), alsmede met de in een aantal miljoennota's opgenomen „Analyse van de begrotingen....., aangepast aan de methode van de nationale boekhouding”.
- Een verklaring van het ontstaan van de overschotten en een uiteenzetting van de wijzen waarop zij zijn besteed.
- Een doelmatig kritische beoordeling van de overschotten in het licht van de feitelijke omstandigheden en van de financiële gesties der centrale overheid, waarbij aandacht moet worden geschonken aan de belangrijkste algemeen aanvaarde doelstellingen van de Nederlandse Volkshuishouding.

Vrije Universiteit te Amsterdam; Faculteit der economische en sociale wetenschappen.

De Faculteit verlangt een kritische bespreking van de huidige stand van de theorie van het economisch groei-proces en een gemotiveerde aanduiding van de richting, waarin deze theorie verder dient te worden ontwikkeld.

Rijksuniversiteit te Groningen; Faculteit der economische wetenschappen.

- I. De Faculteit verlangt met betrekking tot de belangrijkste vestigingsplaatstheorieën een beredeneerde vergelijking met en een toetsing aan de beginselen, welke de economische aardrijkskunde tot grondslag dienen voor de bestudering van de spreiding over de aarde van de economische activiteit in het algemeen en van de industriële bedrijvigheid in het bijzonder. De Faculteit zal het op prijs stellen, indien bij de beantwoording mede wordt gebruik gemaakt van aan de werkelijkheid ontleende voorbeelden, welke de toepasselijkheid dan wel het falen van de betrokken vestigingsplaatstheorie in het licht stellen.
- II. De Faculteit verlangt een uiteenzetting over de betekenis van de begrippen onzekerheid en waarschijnlijkheid voor de opbouw van theorieën omtrent sociale en/of economische verschijnselen, alsmede voor de statistische ontleding en de econometrische interpretaties van deze verschijnselen.

* *

Voor inlichtingen omtrent de voorwaarden van deelneming aan deze prijsvragen wende men zich tot de betreffende Hogeschool, resp. Universiteiten.

GELD- EN KAPITAALMARKT

De geldmarkt.

De geldmarktsituatie bleef ook de afgelopen week ongewijzigd, met uitzondering van een groter vraag naar callgeld van de zijde der geldnemers, zij het, dat de callrente op het minimum van $\frac{1}{2}$ pCt gehandhaafd bleef. Callgeld vormde tot voor enkele jaren het liquiditeitsstootkussen bij uitstrek voor de banken, die dit crediet in eerste instantie plachten op te zeggen, wanneer zij — bijv. tegen de maandultimo's — geld moesten maken. Dit laatste behoefde echter de afgelopen jaren praktisch nooit te geschieden; de overliquiditeit der geldgevers was vrijwel permanent, zodat deze blij waren, als de calldebiteuren bereid waren de door hen opgenomen credieten te continueren.

Inderdaad waren gedurende de verslagweek enige verkrappende factoren aan te wijzen. In de eerste plaats werden per 22 Juli de verplichte kasreserves wederom met 1 pCt verhoogd, waarna zij thans 9 pCt bedragen. Het op deze wijze geblokkeerde tegoed der banken steeg hierdoor tot naar schatting f 450 mln. Per 19 Juli bedroegen de saldi van de banken bij de Centrale Bank f 420 mln, zodat daarna sommige banken waarschijnlijk tot aanvulling moesten overgaan, hetgeen wellicht door opzegging van callgeld werd geëffectueerd.

In de tweede plaats ontrok de aankoop van nieuw schatkistpapier tussen 12 en 19 Juli jl. een bedrag van bijna f 100 mln aan de banken. Voor de storting per 16 Juli op de onlangs gehouden inschrijving was per saldo f 80 mln nieuw geld nodig, terwijl op 19 Juli over de toonbank bij De Nederlandsche Bank nog voor f 12 mln promessen werd gekocht.

Uit de publicatie van het uitstaand schatkistpapier per 19 Juli bleek, dat het bedrag aan biljetten t.o.v. de week tevoren met f 171 mln was gestegen, en dat van de promessen (afgezien van laatstgenoemde f 12 mln) daarentegen met f 91 mln was gedaald. Deze cijfers geven aanleiding tot een belangrijke correctie op de in marktcringen gemaakte schattingen over de jongste inschrijving. Het ingeschreven promessenbedrag moet nl. veel kleiner zijn geweest dan de raming; het moet bedragen hebben het

per 16 Juli vervallend promessenbedrag (wel geschat op f 100 à f 150 mln) minus f 91 mln, dus ten hoogste enkele tientallen miljoenen guldens. Van grote praktische betekenis was de inschrijvingsmogelijkheid op promessen overigens niet, daar 3 en 12 maandspromessen tot 3 Juli en thans wederom vanaf 19 Juli in onbeperkte bedragen tegen dezelfde disconto's bij De Nederlandsche Bank verkrijgbaar waren resp. zijn.

De kapitaalmarkt.

Op de aandelenmarkt vond de hausse der beide vorige weken geen verdere voortgang. Veler ogen waren gericht op de eerste verhandeling op 20 Juli van aandelen Koninklijke aan de American Stock Exchange te New York. Merkwaardigerwijze ging hiermede echter een koersdaling gepaard, die werd toegeschreven aan verkopen door degenen, die reeds eerder op deze introductie hadden geanticipeerd. De oude zegswijze: „het bezit van de zaak is het eind van het vermaak” kon dan ook in dit geval met succes worden gedebiteerd, hoewel lang niet allen het er over eens zijn, dat hier werkelijk van een definitief einde sprake is. Dat aandelen Koninklijke niet ten onrechte het hoofdfonds van de Amsterdamse beurs worden genoemd, bleek wel uit de wijze, waarop de gehele markt door deze daling werd gedeprimeerd.

Volgens een publicatie van de Rotterdamsche Bank bedroeg het door deze instelling berekende rendement op Nederlandse aandelen per ult. Juni 1954 5,5 pCt, tegen 5,4 pCt per ult. Maart 1954 en 6,3 pCt per ult. Juni 1953. De stabiliteit van het rendement gedurende het laatste kwartaal is het gevolg van een combinatie van koersstijging en dividendverhoging. Zo steeg tussen ult. Maart en ult. Juni 1954 het door De Twentsche Bank gepubliceerde algemene Nederlandse aandelenindexcijfer van 139,8 tot 154,2. De dividendverhogingen blijken uit een publicatie van de Amsterdamsche Bank, volgens welke de dividenddeclaraties in het eerste halfjaar van 1954 het volgende beeld vertonen: verhogingen t.o.v. het vorig jaar 132; verlagingen 22; gelijk gebleven 84.

Het Nederlandse aandelenrendement blijft inmiddels aanmerkelijk hoger dan het Belgische, dat ca $3\frac{1}{2}$ pCt bedraagt, hetgeen uiteraard niet van belang ontbloomt is voor de 16 Juli jl. ingegane grotere kapitaalbewegingsvrijheid binnen de Benelux.

Op de obligatiemarkt had de emissie van f 40 mln $3\frac{1}{2}$ pCt obligaties door de Wereldbank een groot succes; de toewijzing zal dan ook slechts zeer gering zijn. De nieuwe $3\frac{3}{4}$ pCt Belgische staatslening, verleden week à pari geëmitteerd, bereikte een beurskoers van $102\frac{7}{8}$ pCt; het hiermede corresponderende rendement bedraagt tussen 3,5 en 3,6 pCt.

Aand. indexcijfers.	16 Juli 1954	23 Juli 1954
Algemeen	202,2	201,0
Industrie	287,6	284,3
Scheepvaart	193,1	190,7
Banken	162,2	160,3
Indon. aand.	67,2	69,2
Aandelen.		
A.K.U.	242 $\frac{1}{4}$	237 $\frac{1}{2}$
Philips	269 $\frac{1}{2}$	267 $\frac{3}{4}$
Unilever	369	367
H.A.L.	169	167
Amsterd. Rubber	90	94
H.V.A.	125	128 $\frac{3}{4}$
Kon. Petroleum	456 $\frac{1}{2}$	439 $\frac{1}{4}$
Staatsfondsen.		
2 $\frac{1}{2}$ pCt N.W.S.	781 $\frac{5}{16}$	781 $\frac{5}{16}$
3-3 $\frac{1}{2}$ pCt 1947	99 $\frac{3}{4}$	99 $\frac{9}{16}$
3 pCt Invest. cert.	100 $\frac{3}{8}$	100 $\frac{3}{16}$
3 $\frac{1}{2}$ pCt 1951	102 $\frac{1}{2}$	102 $\frac{1}{2}$
3 pCt Dollarlening	95 $\frac{1}{2}$	95 $\frac{1}{4}$
Diverse obligaties.		
3 $\frac{1}{2}$ pCt Gem. R'dam 1937 VI ...	101 $\frac{3}{4}$	102
3 $\frac{1}{2}$ pCt Bataafsche Petr.	102 $\frac{1}{4}$	102 $\frac{1}{4}$
3 $\frac{1}{2}$ pCt Philips 1948	102 $\frac{7}{16}$	102 $\frac{1}{4}$
3 $\frac{1}{4}$ pCt Westl. Hyp. Bank	99	99 $\frac{1}{2}$

J. C. BREZET.

De Belgische geld- en kapitaalmarkt in Juni 1954

Geldmarkt enger.

In tegenstelling met de vorige maanden, was de geldmarkt over gans de maand Juni vrij eng. Dit was vooral toe te schrijven aan het terugtrekken van callgelden door andere dan Belgische banken.

Anderdeels valt een belangrijke toename van de private vraag naar kredieten te noteren. Dit verklaart meteen waarom de banken tijdens de week eindigend op 1 Juli hun herdiscontering van handelspapier bij de Nationale Bank verhoogden met 1.599 mln fr. In tegenstelling met de gewone terugloop bracht de daaropvolgende week een nieuwe expansie van het herdisconto ten belope van 620 mln fr.

Indien de huidige conjunctuurheropleving verder ontwikkeling neemt, zullen de private banken ingevolge de thans in voege zijnde reglementering, bezwaarlijk aan alle gerechtvaardigde kredietaanvragen kunnen voldoen. Meer en meer dringt dan ook de overtuiging door, dat een versoepeling van de bankreglementering noodzakelijk is, en dat in het bijzonder de verplichte belegging in kortlopend schatkistpapier op een redelijker peil zou worden teruggebracht.

Daar de bankstaat einde Mei nog niet is gepubliceerd, zullen de gewone statistische gegevens in de volgende kroniek worden doorgetrokken.

De obligatiemarkt.

Tijdens de maand Juni onderging de obligatiemarkt vooral de weerslag van de aankondiging van de nieuwe $4\frac{1}{2}$ pCt Staatslening op 20 jaar en van de uitgifte van $3\frac{3}{4}$ pCt Schatkistcertificaten op 5 jaar.

De verlaging van de nominale rentevoet had voor gevolg dat de belangstelling voor de reeds genoteerde soortgelijke waarden aanzienlijk toenam. Dit gaf dan ook aanleiding tot een reeks opvallende koersstijgingen zowel bij de langlopende Staatsfondsen als bij deze op kortere termijn; van de klassieke arbitrageverrichtingen bij de uitgifte van een nieuwe lening was dan ook geen sprake.

De staatsfondsen op korte termijn waren tijdens de tweede helft van Juni evenwel minder vast. Aanleiding hiertoe gaf de vrijmaking van een nieuwe tranche der Muntsaneringslening begin Juli, waardoor voor circa 2 mrd fr. nieuw kortlopend papier in de markt komt.

De kasbons van het Gemeentekrediet en van de grote steden volgden nog enigermate de beweging van de Schatkistcertificaten, in tegenstelling met de sector van de parastatale instellingen waar enkele koersafbrokkelingen werden waargenomen en men per saldo van een status-quo mag gewagen. Bij de leningen uitgegeven door private vennootschappen bleef de koersstijging zeer beperkt.

Het is echter schier onmogelijk nu reeds een algemeen idee te geven van het onthaal van de jongste staatslening bij het Belgisch publiek. In financiële middens meent men uit gedeeltelijke cijfers te mogen afleiden, dat de onderschrijvingen in vele plaatsen amper de helft belopen van de vorige staatslening; de meest optimistische waarnemers spreken van $\frac{2}{3}$.

Niet alleen de lagere nominale rentevoet ligt aan de basis van deze gekrompen belangstelling van het publiek. Zo trok de heropleving van de aandelenmarkt zelf reeds belangrijke kapitalen tot zich, terwijl anderdeels sommige beleggers zich onthouden van in te schrijven, omwille van politieke overwegingen. Daarbij geeft de al te vlugge

opeenvolging van leningen, uitgegeven door de Staat en andere overheidsorganen, aan de markt geen gelegenheid om op adem te komen. Hierin ligt dan ook een van de grootste moeilijkheden om tot een lagere rentevoet te komen.

Typisch voor de overbelasting van de emissiemarkt, is ongetwijfeld het gedeeltelijk mislukken van de plaatsing van de 400 mln fr. lening uitgegeven door de stad Gent en 250 mln fr. lening van de stad Luik. Beide leningen waren van het $4\frac{1}{2}$ pCt-type op 20 jaar, uitgifteprijs $96\frac{1}{2}$ pCt en terugbetaalbaar met een kleine premie, zodat het gemiddeld rendement 4,705 pCt beliep.

Lening op de Nederlandse markt.

Het is dan ook in het kader van deze omstandigheden, dat het uitgeven van een Belgische staatslening op de Nederlandse markt moet worden beoordeeld. Deze lening van f 100 mln zal de Schatkist een welgekomen appoint van liquide middelen bezorgen. Dit zal des te beter worden geapprecieerd, nu de opbrengst van de thans uitgegeven staatslening weinig beloftevol is. Naast deze onmiddellijk opportunistische overweging, hebben de Belgische autoriteiten blijkbaar op het oog, door het ontlenen op de Nederlandse markt, het verzet van de Belgische beleggers tegenover een verlaging van de nominale rentevoet der staatsleningen te breken. In dit verband is deze lening ongetwijfeld een interessant experiment, dat nog aan kans op succes zal winnen door het vrijmaken van het kapitaalverkeer tussen de Belgisch-Luxemburgse Unie en Nederland.

Tussen de in onderstaande tabel vermelde gemiddelde rendementen op de Belgische obligatiemarkt, en deze in Nederland is ongetwijfeld een grote marge. Mogelijkerwijze zal van de herboren vrijheid van het kapitaalverkeer een nivellerende actie uitgaan op de rentestand in beide landen. Doch voor een Economische Unie is een absolute gelijkheid van de rentestand niet vereist, en waarschijnlijk zal deze ook nooit kunnen worden bereikt, gezien de specifieke factoren, die in elk land bij de vorming van het rentepeil, vooral op de kapitaalmarkt, hun invloed laten gelden. Daarbij heeft de Belgische economie zich goed aangepast aan een relatief hoge rentestand.

Rentestand op de obligatiemarkt a)

(in pCt per einde maand)

	Gemiddelde looptijd	Aug. 1948	Juni 1950	Juni 1951	Mei 1954	Juni 1954
Staatsrenten	langlopende	4,77	4,38	4,68	4,35	4,32
Staatsfondsen	7 à 8 jaar	4,83	4,63	5,24	4,64	4,55
Kasbons steden	5 à 6 jaar	5,07	4,49	5,37	5,—	4,94
Kasbons parastatale instellingen	ca 9 jaar	—	—	5,41	4,66	4,66
Private instellingen	10 à 12 jaar	6,06	5,43	6,08	5,29	5,27

a) Reële rendementen — rekening gehouden met agio en disagio tegenover terugbetalingsprijs.

De aandelenmarkt.

Het koersverloop bleef doorgaans vast in Juni, doch de omzetten liepen aanmerkelijk terug in vergelijking met Mei. Zoals bijgaande statistiek uitwijst was het koersverloop evenwel niet uniform over de verschillende rubrieken. De hausse in de beide glassectoren dient blijkbaar in verband gebracht met gunstige berichten omtrent nieuwe bestellingen aan die bedrijven. In de papiernijverheid blijft de activiteit nog steeds bevredigend, zodat gunstige resultaten worden verwacht. De hausse van de steenkolenwaarden is economisch niet goed te verklaren. In zover de voorziene maatregelen betreffende de financiering van de voorraden hier van invloed zouden zijn geweest, moet het gezegd dat deze voor de betrokken

mijnen inderdaad praktisch geen verlichting van de financiële lasten meebrengen. In de metaalsector zijn weliswaar de perspectieven van de staalproducten verbeterd, maar het zijn niet deze waarden die de grootste stijging hebben ondergaan.

Het gemiddelde beursrendement vertoonde voor de 75 beschouwde waarden een nieuwe baisse, tot 3,80 pCt. Hoofdzakelijk is deze daling het gevolg van de koersstijgingen op drie waarden.

Kenschetsend voor de maand Juni was de verminderde activiteit. De omzetten liepen terug tot een peil, dat sedert ettelijke weken niet meer werd bereikt. Een zekere pauze trad in bij de verhandelingen der vedetten met internationaal karakter, zonder dat kon worden gesproken over een flauwere tendentie in de buitenlandse beurzen.

Indices (1936/38 = 100)

	31 Mei 1954	30 Juni 1954	Beweging in pCt
Banken	256,0	250,9	— 2
Portefeuille	208,7	207,8	— 0,4
Trusts	167,9	173,8	+ 3,5
Gas en electriciteit	264,4	270,5	+ 2,3
Metaalnijverheid	224,8	230,1	+ 2,4
Scheikundige producten	183,2	182,2	— 0,6
Steenkolmijnen	185,5	191,4	+ 3,2
Spiegelglas	74,7	82,5	+ 10,4
Glasblazerijen	93,9	121,7	+ 29,6
Bouwnijverheid	222,1	223,4	+ 0,6
Textiel	161,8	159,5	— 1,4
Koloniale	536,4	535,3	— 0,2
Voeding	120,3	122,5	+ 1,8
Verscheidene	251,4	263,6	+ 4,9
Brouwerijen	68,0	68,3	+ 0,4
Papierenijverheid	383,9	420,3	+ 9,5
Warenhuizen	409,4	419,7	+ 2,5
Algemeen	241,1	245,0	+ 1,6
Kortrijk			

Dr L. DELMOTTE.

STATISTIEKEN

OVERZICHT VAN DE OPBRENGST DER RIJKSMIDDELEN *)

STAAT I

Ontvangsten op niet-kohierbelastingen. Kalenderjaar 1954.

× f 1 mln

Raming der middelen	Jan. 1954	Febr. 1954	Mrt 1954	April 1954	Mei 1954	Totaal 1 Jan. '54 t/m ult. Mei. '54	Raming jaar 1954
Loonbelasting	72,3	71,8	45,5	63,3	55,0	307,9	685,0
Dividendbelasting	15,6	0,8	2,5	4,8	25,8	49,4	80,0
Commissarissenbelasting	0,9	0,9	0,3	1,1	1,2	4,5	9,0
Vereveningsheffing	26,6	25,3	15,9	27,0	23,3	118,2	260,0
Rechten op invoer	34,7	33,8	40,5	44,7	49,3	203,1	415,0
Accijns op gedistilleerd	9,5	8,5	8,9	9,3	9,0	45,2	110,0
Accijns op bier	1,9	1,8	1,9	1,7	1,5	8,8	17,0
Accijns op suiker	7,9	10,1	5,6	4,2	6,0	33,9	60,0
Accijns op tabak	26,8	26,4	28,8	28,0	26,9	136,8	340,0
Omzetbelasting	125,2	119,7	82,5	117,1	117,0	561,4	1.190,0
Rechten van zegel ¹⁾	3,6	4,5	3,9	3,5	3,2	18,7	37,0
Rechten van registratie	4,6	5,9	4,7	4,3	5,1	24,6	47,0
Rechten van successie	6,2	7,1	9,5	7,3	9,0	39,1	85,0
Motorrijtuigenbelasting	5,7	6,1	7,9	15,6	9,5	44,8	85,0
Totaal	341,6	322,8	258,4	331,9	341,8	1.596,5	3.420,0
¹⁾ Hieronder begrepen wegens zegelrecht van nota's van makelaars en commissiionars in effecten, enz.	5,7	2,1	0,9	0,7	0,9	5,2	

STAAT II

Ontvangsten op kohierbelastingen.

× f 1 mln

Benaming der middelen	Jan. 1954	Febr. 1954	Mrt 1954	April 1954	Mei 1954	Totaal 1 Jan. 1954 t/m ult. Mei 1954
Inkomstenbelasting	136,0	112,1	97,2	64,7	63,7	473,6
Vermogensbelasting	12,9	11,3	10,4	6,6	6,4	47,5
Vennootschapsbelasting	225,1	45,2	23,0	14,1	12,2	319,6
Grondbelasting ¹⁾	7,1	3,4	3,9	2,6	3,4	20,4
Personele belasting ¹⁾	0,3	2,6	6,0	8,2	10,2	27,3
Ondernemingsbelasting ¹⁾	0,3	0,3	0,1	0,2	0,2	1,1
Overige kohierbelastingen	0,0	0,0	0,9	0,0	0,1	0,8
Totaal	381,8	174,7	141,6	96,4	96,0	890,4

¹⁾ Incl. gemeentelijke en provinciale opcenten, resp. vermenigvuldigingsfactor.

STAAT III

— Ontvangsten op buitengewone middelen. Kalenderjaar 1954.

× f 1 mln

Benaming der middelen	Jan. 1954	Febr. 1954	Mrt 1954	April 1954	Mei 1954	Totaal 1 Jan. '54 t/m ult. Mei 1954	Raming jaar 1954
Vermogensaanwasbelasting	6,8	5,2	3,5	3,4	2,1	21,0	40,0
Vermogensheffing ineens	3,6	3,7	3,3	3,6	2,4	16,6	10,0
Totaal	10,4	8,9	6,8	7,0	4,5	37,6	

¹⁾ In verband met afrondingen behoeven de in de staten vermelde totalen niet met de som der afzonderlijke posten overeen te stemmen.

BUREAU VOOR
PERSONEELVERZEKERING AMSTLEVEN



(Advertentie)

Benaming der middelen	Nog te ontvangen op alle t/m ult. 1953 opgelegde aanslagen per 31 Dec. 1953	In Jan. t/m Mei '54 opgelegde aanslagen boekings-tijdvak 1953/1954	In Jan. t/m Mei '54 opgelegde aanslagen boekings-tijdvak 1954/1955	Totaal ontvangen in Jan. t/m Mei 1954 op alle opgelegde aanslagen	Nog te ontvangen op alle opgelegde aanslagen per ult. Mei 1954
	1	2	3	4	5
Inkomstenbelasting	651,7	169,9	21,0	473,6	368,9
Vermogensbelasting	69,5	23,8	0,1	47,5	45,9
Vennootschapsbelasting	320,4	— 22,6	95,3	319,6	73,5
Grondbelasting ²⁾	12,8	—	27,1	20,4	19,6
Personele belasting ²⁾	0,9	60,8	—	27,3	34,3
Ondernemingsbelasting ²⁾	6,5	— 0,3	—	1,1	5,4
Overige kohierbelastingen	1,6	— 1,6	2,8	0,8	1,6
S Totaal	1.063,5	230,0	146,3	890,4	549,3

¹⁾ Bij deze staat geldt: kolom 1 + 2 + 3 - 4 = 5.

²⁾ Incl. gemeentelijke en provinciale opcenten, resp. vermenigvuldigingsfactor.

TAAT V

Vergelijking tussen de ramingen en de aanslagen der kohierbelastingen.

× f l mln

Benaming der middelen	Raming jaar 1953	Opgelegd t/m ult. Mei 1954 boekings-tijdvak 1953/1954	Raming jaar 1954	Opgelegd t/m ult. Mei 1954 boekings-tijdvak 1954/1955
Inkomstenbelasting	1.025,0	764,8	970,0	21,0
Vermogensbelasting	88,0	73,2	90,0	0,1
Vennootschapsbelasting	850,0	1.103,9	815,0	95,3
Grondbelasting ¹⁾	29,0	29,2	29,5	8,1
Personele belasting ¹⁾	21,0	20,3	17,0	—
Ondernemingsbelasting ¹⁾	—	0,6	—	—
Overige kohierbelastingen	—	2,2	—	2,9
Totaal		1.989,8		127,4

¹⁾ Excl. gemeentelijke en provinciale opcenten, resp. vermenigvuldigingsfactor.

TOELICHTING BIJ HET OVERZICHT VAN DE OPBRENGST DER RIJKSMIDDELEN.

Staat I en II.

Deze staten vermelden de werkelijk in elke maand ontvangen bedragen (kasadministratie).

Bij de omzet- en loonbelasting en vereveningsheffing moet de afdracht in principe éénmaal per kwartaal geschieden, nl. in Januari, April, Juli en October.

Staat III.

Ook hier zijn de werkelijk ontvangen bedragen vermeld (kasadministratie).

Staat IV.

Uit deze staat kan worden afgelezen hoe ver de belastingdienst is gevorderd met het opleggen van aanslagen en tevens, welk bedrag nog moet worden ontvangen op reeds opgelegde aanslagen.

De kolommen 2 en 3 betreffen de door de belastingdienst in 1954 opgelegde voorlopige en definitieve aanslagen (debiteurenadministratie).

Een voorlopige of definitieve aanslag inkomstenbelasting 1953 behoort normaliter in het boekings-tijdvak 1953/54 te worden opgenomen; een — uiteraard voorlopige — aanslag inkomstenbelasting 1954 in het boekings-tijdvak 1954/55.

Staat V.

Deze staat maakt een vergelijking mogelijk tussen de in totaal t/m einde van de maand opgelegde aanslagen en de raming, met dien verstande dat in de raming geen rekening is gehouden met de inhaal van de achterstand en de versnelling der aanslagenregeling. In deze staat zijn — in tegenstelling met staat IV — de aanslagen in de grondbelasting, personele belasting en ondernemingsbelasting vermeld exclusief de gemeentelijke en provinciale opcenten, resp. vermenigvuldigingsfactor, daar deze laatste ook niet in de raming zijn opgenomen.

INTERIM-INDEXCIJFERS VAN GROOTHANDELSPRIJZEN IN NEDERLAND ¹⁾ ²⁾

1948 = 100	1951	1952	1953	Mrt 1954	April 1954	Mei 1954
Voedingsmiddelen:						
plantaardige	142	141	137	145	151	155
dierlijke	105	119	110	110	106	106
totaal	122	129	123	126	127	129
Grondstoffen voor:						
houtwaren	172	157	147	147	147	147
chem. producten	145	141	120	118	118	115
textielwaren	193	149	140	143	143	144
leer en leerwaren	194	127	134	124	124	126
metaalwaren	182	179	147	137	137	142
papier ³⁾	225	149	106	114	115	115
hulpstoffen	157	177	179	178	178	177
totaal	171	166	156	154	153	154
Afgewerkte prod.:						
glas, aardewerk, enz.	125	131	149	154	155	155
houtwaren	110	111	104	105	105	105
chem. producten	137	132	121	122	122	121
textielwaren	166	138	134	136	136	135
leer- en rubberwaren	160	137	135	133	133	133
papierwaren	182	153	131	138	139	140
metaalwaren	147	148	140	137	137	138
gefabriceerde voed. en genotmiddel.	131	134	131	134	134	135
overige producten	131	129	138	137	138	138
totaal	143	135	132	133	133	133
Algemeen indexcijfer	143	140	134	135	136	137

¹⁾ Ontleend aan het Statistisch Bulletin van het Centraal Bureau voor de Statistiek.

²⁾ De wegingscoëfficiënten zijn vastgesteld overeenkomstig de verhoudingen in 1948.

³⁾ In de reeks „grondstoffen voor papier” is papierhout vervangen door houtslip.

INTERIM-PRIJSINDEXCIJFERS VAN HET GEZINSVERBRUIK IN NEDERLAND ¹⁾ ²⁾

1949 = 100

Aard der gezins- uitgaven	Wegingsfactor (pct van totale gezinsuitgaven in 1949)	15 Jan. 1954	15 Febr. 1954	15 Maart 1954	15 April 1954	15 Mei 1954	15 Juni 1954
I Voeding, w.o.:							
brood, gebak, meel	37,7	124	126	127	129	131	133
aardappelen, groenten, fruit	8,0	124	124	124	123	123	123
suiker en koloniale waren, dranken	6,8	118	129	130	144	153	161
vlees, vleeswaren, vis	6,5	128	129	131	132	132	134
olien en vetten	4,6	151	150	150	150	150	155
zuivelproducten, excl. roomboter	3,8	114	116	115	115	115	115
II Roken	8,0	117	117	116	115	115	116
III Woning, w.o.:	2,3	115	115	115	115	115	115
huur, water, onderhoud woning	21,0	133	133	133	133	134	134
huur afzonderlijk verwarming en verlichting	9,2	139	139	139	139	139	139
woninginrichting en huusraad	8,4	140	140	140	140	140	140
IV Kleding en schoeisel, w.o.:	5,1	141	141	141	141	146	146
kleding	13,3	114	114	114	114	115	115
schoeisel	10,6	113	113	113	113	113	113
V Hygiënische en medische zorg, w.o.:	2,7	120	120	120	120	120	120
reiniging	3,4	114	114	114	114	114	114
persoonlijke en gezondheidszorg	1,6	106	106	107	107	107	107
VI Ontwikkeling en ontspanning, w.o.:	1,8	121	121	121	121	121	121
ontwikkeling, ontspanning, verenigingen	10,1	120	120	120	120	120	120
verkeer	7,6	119	119	119	119	119	119
VII Verzekeringen en belastingen	2,5	124	124	124	124	124	124
Totaal	12,2	120	120	120	120	120	120
Totaal (excl. belastingen)	100	123	124	124	125	126	127
	94,9	126	127	127	128	129	130

¹⁾ Ontleend aan het Statistisch Bulletin van het Centraal Bureau voor de Statistiek.

²⁾ Volgens huishoudrekeningen over 1949 van geschoolde arbeiders, voorlieden, lagere kantoorbedienden en ambtenaren, met in 1949 een bruto-weekloon van f 50 tot f 60, een gemiddelde gezinsgrootte van vier en wonende in de middelgrote en kleine gemeenten van ons land.